

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРАВО, ДЕРЖАВА
ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО
В УМОВАХ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ»**

(21-22 лютого 2020 р.)

Дніпро
2020

УДК 342:316.422(063)
П 68

**Право, держава та громадянське суспільство
П 68 в умовах системних реформ.** Матеріали II науково-практичної конференції (м. Дніпро, 21-22 лютого 2020 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. – 100 с.
ISBN 978-966-992-024-9

У збірнику представлені матеріали II науково-практичної конференції «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, конституційного, муніципального права, цивільного, адміністративного права та процесу, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 342:316.422(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Жуков М.С.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ФОРМ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ6

Ремізова О.В.

ПРАВОВА ГЕРМЕНЕВТИКА ТА СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД 10

Савліва Н.О.

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ 14

Соїч О.В.

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ЯК КОЛЕКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВА 18

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

Луценко І.О.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД.....23

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гарбуз К.С.

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРАВОЗАХИСНОЇ

ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСІВ26

Луценко І.О.

ЗАСОБИ І МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ29

Романенко Д.О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО ПРАВОВИХ

ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ32

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Квітко В.В.

ПЕРШОЧЕРГОВІ КРОКИ НА ШЛЯХУ РОЗВИТКУ

ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ35

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Цимбалюк О.В.

ПРОБЛЕМАТИКА ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА НАЗВИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ	38
--	----

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Кожухар О.М.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАКУПІВЕЛЬ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ.....	43
--	----

Левченко В.С.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ НАФТОПРОДУКТАМИ В УКРАЇНІ	47
---	----

Перун С.В.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ НА БІРЖАХ, АУКЦІОНАХ, КОНКУРСАХ	51
---	----

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анісімова А.О.

ГРОШОВА КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ЗРУЙНОВАНЕ ЖИТЛО ЯК ЗАХІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ПОСТРАЖДАЛОГО ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ	54
---	----

Михайлова Л.С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ І ПОДОЛАННЯ МОБІНГУ В КОЛЕКТИВІ	58
--	----

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Ковалевич Б.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОНЛАЙН-МЕДІА	62
---	----

Толкач С.А.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ НЕТОЧНОСТІ МОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА..	66
---	----

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Сійнікова К.В.

СУЧАСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ 71

Коротюк О.В.

МЕТА ВЧИНЕННЯ ДІЯННЯ,

ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 231 КК УКРАЇНИ..... 74

Луцкевич Д.О.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ

ЗЛОЧИННОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ..... 77

Нос Є.В.

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ

ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ 81

Худа В.Ю.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ

ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ 84

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Боркунцов О.С.

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ 90

Сливка І.Ю.

ПРИНЦИП ДІЇ ЦИЛІНДРОВОГО МЕХАНІЗМУ

«ABLOY PROTEC 2» 94

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Жуков М.С.

аспірант,

Запорізький національний університет

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ФОРМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Функції і завдання суб'єктів адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності реалізуються за допомогою певних форм адміністративно-правового регулювання.

Серед вчених-адміністративістів відсутнім є єдине визначення поняття адміністративно-правових форм.

Так, на думку О.М. Бандурки, під формою адміністративно-правового регулювання необхідно розуміти зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах, тобто ту чи іншу управлінську дію, що має зовнішній вияв [1, с. 185].

Ю.П. Битяк зауважую, що форма адміністративно-правового регулювання – це зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюються органами виконавчої влади для реалізації поставлених перед ними завдань [2, с. 115].

Т.О. Коломєць зазначає, що форма адміністративно-правового регулювання – це волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу, посадової особи, здійснене в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети – вираження в зовнішньому вигляді конкретних дій суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюються в процесі їхньої діяльності й спрямовані на реалізацію адміністративних функцій [3, с. 54].

В.К. Колпаков під формою адміністративно-правового регулювання пропонує розуміти зовнішньо виражену дію, волевиявлення суб'єкта управління, здійснене в рамках законності та його компетенції для досягнення управлінської мети [4, с. 199].

Ю.П. Битяк поділяє форми на наступні види: видання нормативно-правових актів управління; видання індивідуальних актів (ненормативних, адміністративних) актів управління; проведення організаційних заходів; здійснення матеріально-технічних операцій [5, с. 135].

В.К. Колпаков виділяє наступні форми: встановлення форм права (видання нормативних актів управління, адміністративна правотворчість); застосування норм права (видання ненормативних актів управління, індивідуальних актів управління, актів застосування норм права, адміністративне розпорядництво); укладання адміністративних договорів, здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій; провадження організаційних дій; виконання матеріально-технічних операцій [6, с. 212-213].

В.Б. Авер'янов вважав, що говорити про форми управління доцільно лише щодо такої діяльності, яка має владно-організуючу спрямованість і відображає зміст основних, профільних функцій органів виконавчої влади. Щодо цих форм вирішальним є поділ їх на види залежно від настання тих чи інших правових наслідків. За цим критерієм виділяють: а) правові та б) неправові форми.

До правових належать форми, використання яких спричиняє виникнення конкретного юридичного результату. Зокрема, такі дії, як видання юридичних актів, застосування примусових заходів тощо, виступають як юридичні факти і можуть породжувати (змінювати, припиняти) адміністративно-правові відносини.

До неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату. Найчастіше неправовими формами визнаються різноманітні організаційні дії службовців органів виконавчої влади на різних етапах підготовки і виконання управлінських рішень. Це такі дії, як організація та проведення нарад, обговорень, перевірок, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці і т. ін. Дані форми можуть як безпосередньо «супроводжувати» правові форми, так і мати певне самостійне значення.

Також, на думку В.Б. Авер'янова, в адміністративно-правовій науці не досягнуто єдності думок з питань такої класифікації. Проте найчастіше правові форми поділяють на такі два види: а) видання правових актів управління; б) вчинення інших юридично значущих дій.

На переконання В.Б. Авер'янова ця класифікація не досить точна. Адже вона не враховує, що серед інших юридично значущих дій цілком самостійне значення має бути надане діям щодо встановлення взаємозв'язків у сфері управління, які оформляють у вигляді адміністративних договорів (та інших аналогічних угод). Причому укладання подібних угод не можна змішувати з прийняттям правових актів управління.

До основних правових форм управління, на думку В.Б. Авер'янова, слід віднести такі:

- 1) видання правових актів управління (нормативного й індивідуального характеру);
- 2) укладання адміністративних договорів (угод);
- 3) вчинення (здійснення) інших юридично значущих дій (реєстрація та облік автомобільного транспорту, реєстрація винаходів і відкриттів, суб'єктів підприємницької діяльності, нормативних актів; прийняття присяги, службова атестація, складання протоколів про адміністративні правопорушення) [7, с. 276-277].

На думку Р.С. Мельник, який є представником нової школи адміністративного права, до форм прояву публічного адміністрування слід віднести:

- застосування норм адміністративного права;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації;
- надання послуг;
- встановлення обмежень і заборон;
- забезпечення нормального існування приватних осіб [8, с. 43-44].

На сьогоднішній день, серед науковців існує думка, що розмежування форм публічного адміністрування на правові та неправові є не актуальним. Водночас, замість вказаної класифікації пропонується визначати інструменти діяльності публічної адміністрації. До яких, зокрема відносяться: прийняття нормативно-правових актів, видання адміністративних актів, укладання адміністративних договорів; адміністративні акти-дії; акти-плани.

Виходячи із вказано вище слід зазначити, що попри наявний класичний підхід до визначення форм адміністративно-правового регулювання (державного управління), своє втілення в доктрині адміністративного права знаходять альтернативні думки, які направлені на перегляд вказаного інституту, перш за все, з метою задоволення потреб практики.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України: підручник / [Бандурка О.М., Бугайчук К.Л., Гуменюк А.А. та ін.]; за ред. О.М. Бандурки. – Х.: Вид-во Нац. Ун-ту внутр. справ, 2004. – 480 с.
2. Адміністративне право України: підручник / [Битяк Ю.П., Богуцький В.В. та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2001. – 528 с.
3. Адміністративне право України: навч. посіб. / за заг. ред. Т.О. Коломоець, Г.Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.
4. Колпаков В.К. Адміністративне право України: [підручник] / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
5. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. – Х.: Право, 2010. – 624 с.
6. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
7. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
8. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. – К.: Ваіте, 2014. – 376 с.

Ремізова О.В.

*аспірантка юридичного факультету,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВА ГЕРМЕНЕВТИКА ТА СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД

Системний аналіз судової практики вітчизняних судів з перегляду судових рішень свідчить про те, що на практиці в українському судочинстві застосування значної кількості юридичних норм супроводжується низкою проблем.

Як відомо, основний обов'язок судді – адекватне та незалежне застосування права. Однак закон не може охопити усі сфери суспільного життя та дати конкретну відповідь на кожен життєвий випадок. У такому разі, за недостатності законодавчої бази, суддя повинен знайти правові підстави для вирішення справи за аналогією [7, с. 228]. Важливу роль тут відіграє суддівський розсуд.

Суддівський розсуд – «це специфічна форма мислення, експлікація гносеологічних, орієнтаційних, інтелектуальних та творчих операцій, важливий засіб духовної самореалізації судді, що передбачає не тільки техніко-юридичне, логічне пристосування конкретної ситуації до наявних нормативних актів чи навпаки, але й визначення ним свого правового місця в загальній структурі процесуальних відносин, усвідомлення характеру своєї відповідальності перед суспільством. Суддівський розсуд зводиться не лише до гносеологічного механізму практичного застосування готових мислеформ юридичних норм і принципів права, а й творення потенціалу світоглядних цінностей у формі особистих переконань, досвіду, підсвідомих проекцій судді» [4, с. 27].

У цьому контексті доцільно погодитися з А. Бараком, що «тлумачення правової норми завжди залишає певне місце для судового розсуду. Завжди будуть складні справи... Де є право, там буде і судовий розсуд [1, с. 352-353].

У той же час, недосконале законодавство та неправильне тлумачення суддею тих чи інших нормативно-правових положень віднесених законодавцем до суддівського розсуду призводить до

зростання кількості несправедливо ухвалених судових рішень. Зауважимо, що несправедливість судового рішення є опосередкованим критерієм неістинності його правоположень. Це результат, отриманий без забезпечення і реалізації процесів пізнання, що у свою чергу спричиняє перетворення суддівської діяльності із правової на свавільну. Прагнучи до встановлення істини, судовий процес набуває своєї природної суті, відрізняється від формального вирішення справи, тоді як суддівська пізнавальна спрямованість поза істиною призводить до зневіри, нігілізму та рівнозначна відмові від правосуддя [4, с. 14-15]. У цьому контексті важливого значення у професійній діяльності суддів вітчизняних судів набуває наука правової герменевтики.

Головне призначення юридичної герменевтики, як наголошує Р. Циппеліус, полягає у направленості до справедливого вирішення правових спорів [9, с. 24]. Розділяючи цю думку, Г.Г. Гадамер писав про неї так: «В ній дійсно мова йде не власне про знання методичного способу, як у філології або біблейській герменевтиці, а про субсидарний принцип самого права. Її проблема полягає не в тому, щоб зрозуміти діючі правові положення, а в тому, щоб знайти право, тобто так викласти закони, щоб правовий порядок повністю пронизував дійсність... Те, що виклад законів в юридичному змісті є правовою творчою справою, звісно, ставити під сумнів не можна. Різноманітні принципи, які тут застосовуються, – наприклад, принцип аналогії або принцип заповнення пустот в законах або продуктивний принцип, покладений в основу самого правового рішення, а тому пов'язаний з судовою справою, – є не голою методологічною проблемою, а проникають глибоко в сам матеріал права» [3, с. 592-593].

Необхідно зазначити, що процес здійснення правосуддя є глибоко герменевтичним за своєю природою. Адже суд стикається з необхідністю вирішити ту чи іншу юридичну справу. Тобто, інакше кажучи, з інтерпретувати її [8, с. 152].

Адаптуючи закон до потреб сучасності, суддя прагне, насамперед, вирішити якесь практичне завдання. Проте це зовсім не означає, що він його довільно перетлумачує. У цьому випадку зрозуміти та витлумачити – означає пізнати й визнати чинний сенс закону. Суддя

прагне відповідати «правовій думці» закону, опосередковуючи її сучасністю [5, с. 157]. Тобто, інтерпретуючи законодавчі положення до сучасних умов та ситуації стосовно якої приймається судове рішення, суддя, як суб'єкт правотлумачення та правозастосування, керується, перш за все, закладеною у законодавстві думкою.

У той же час, необхідно зазначити, що допускається можливість незастосування закону, який не виконує свого призначення та явно перечить існуючим вимогам моралі, юснатуралізму, здоровому глузду, оскільки право повинно бути інструментом для встановлення саме справедливості. З огляду на це, в науковій літературі висловлюється думка, що в правоінтерпретаційна діяльність судді направлена не стільки встановлення змісту волі законодавця, скільки ситуації, яка склалась при застосуванні норми [8, с. 162].

Суддівський розсуд являє собою процес аналізу альтернативних варіантів з вирішення справи метою якого є вибір найбільш адекватного рішення щодо конкретної ситуації. Методика вибору зводиться до того, що вибір судді впливає з мотивів, виражених у логічних конструкціях, а також прагненні до справедливості. Правове мислення судді нерідко моделює нетипові правові обставини, що не відбулись, але абсолютно можуть скластись. Вирішуючи той чи інший спір, з метою прийняття правильного рішення у ситуації, що скалася, правильної її кваліфікації, він продукує у своїй уяві схожі, але дещо відмінні (або, навпаки, протилежні за своїм юридичним забарвленням) ситуації [4, с. 27].

Суддя крізь призму власного юридичного мислення пізнає та оцінює докази, перебуваючи, таким чином, у структурі «герменевтичного кола». Дана процедура є інтуїтивною та відбувається шляхом «ірраціонального внутрішнього моделювання з обов'язковою логічною перевіркою щодо «математичного» узгодження з іншими матеріалами справи» [8, с. 167-168].

Як слушно зауважує стосовно цього Л. Богословська, «виявлення відповідності між суб'єктивними враженнями суддів і об'єктивно існуючими обставинами вчиненого злочину досягається в результаті тривалої пізнавальної та практичної діяльності. У процесі пізнання, що йде від суб'єкта до об'єкта, найважливішою ланкою виявляється практика, практична перевірка не лише істинності самого пізнання

його результатів, але й відповідності суб'єктивних оцінок суддів об'єктивній дійсності» [2, с. 32]. Як результат, за словами Е. Мурадян, «інтуїція цінна тільки у зв'язці зі здатністю досліджувати докази традиційними методами. Переконання приходить як результат подолання і розв'язання сумнівів, продукт розумно критичного дослідження» [6, с. 253].

Суддівський розсуд моделює пошук оптимального рішення стосовно конкретної справи. Визначне значення в ньому віднесено індивідуальним характеристикам судді. Адже лише адекватно мисляча та високоморальна людина з найвищим рівнем аксіоінтенцій правової свідомості гідна виносити судові вердикти на власний розсуд. Відтак судове реформування потрібно розпочинати не з дискусій про ідеальну структуру судової системи, а з реального підвищення якісного рівня морально та професійно-кваліфікованого потенціалу судових кадрів [4, с. 28] та з освоєння ними науки правової герменевтики.

Суддя, що добре пам'ятає, які саме факти вимагають вивчення для правильного вирішення конкретної справи – закладає вихідну цеглину в здійснення правосуддя [8, с. 170].

Виходячи з вищенаведеного, доходимо висновку про те, що правова герменевтика, як наука тлумачення юридичних норм, та суддівський розсуд – це явища, що тісно між собою пов'язані. Оволодіння суддею мистецтвом тлумачення юридичних норм на рівні достатньому для інтерпретації їх стосовно конкретної правової ситуації є запорукою прийняття справедливого судового рішення та, як наслідок, справедливого правосуддя.

Насамкінець, варто зазначити, що питання взаємозв'язку правової герменевтики та суддівського розсуду потребують подальшого наукового вивчення.

Список використаних джерел:

1. Барак А. Судейское усмотрение / Пер. с англ.; Науч. ред. В.А. Кикоть, Б.А. Страшун; Вступ. статья М.В. Баглая. Москва : Норма, 1999. 364 с.
2. Богословська Л. Специфіка судового пізнання в касаційній інстанції. *Радянське право*. 1976. № 7. С. 32.

3. Гадамер Г. Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики: Пер. с нем. М., 1988. 704 с.

4. Гураленко Н.А. Ціннісно-сміслові константи суддівського пізнання : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук; Спеціальність 12.00.12. – філософія права. Чернівці, 2016. 43 с.

5. Косцова І.П. Герменевтичний метод тлумачення норм права: історична та юридична дивергенція. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. 2015. № 827. С. 153–158.

6. Мурадян Э.М. Истина как проблема судебного права. Москва, 2002. 287 с.

7. Поповський Д.П. Суддівський розсуд: погляд на проблему. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 29. Том 2. С. 226–230.

8. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення : колективна монографія / А.М. Бернюков, В.С. Бігун, Ю.П. Лобода, Б.В. Малишев, С.П. Погребняк, С.П. Рабінович, В.С. Смородинський, О.В. Стівба / (Відп. ред. В.С. Бігун). Київ, 2009. 316 с.

9. Ципеліус Р. Юридична методологія / Роман Корнута (пер., адапт., прикл. з права України і список термінів). Київ : Реферат, 2004. 176 с.

Савліва Н.О.

студент,

Національний авіаційний університет

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Державотворення як процес має загальні риси та особливості для кожної країни, народу і суспільства. Відповідно до цього українське державотворення має свої характерні ознаки. Шлях українського народу щодо розвитку своєї державності й формування та становлення суспільно-політичних інститутів, організації влади й управління є індивідуально-конкретний та показовий.

Це історичний, безперевний процес будівництва держави, створення і розвитку її правових, політичних, економічних, ідеологічних, військових, фінансових та інших інститутів і забезпечення їх функціонування [3]. На кожному його етапі мають бути поставлені свої цілі й розроблена стратегія розвитку держави, визначена роль органів державної влади у цьому процесі.

Здебільшого в державі вбачають механізм забезпечення цілісності суспільства, вирішення загальних справ, соціального компромісу та загальної злагоди. Сучасні концепції держави дуже різноманітні, що зумовлюється: складністю соціальної структури сучасного суспільства, історичними особливостями розвитку тих чи інших країн; різноманітністю методологічних підходів до певної проблеми; існуванням країн різного ступеня розвитку та ін. [1].

Історія українського державотворення має не просто особливості, вона переплетена з становленням багатьох наших сусідів. Можна засвідчити, що наші співвітчизники зробили вагомий внесок у державотворення інших держав світу, будучи долучені як еліта (духовна, церковна, науково-освітня, військова, економічна та управлінська) до їх формування, становлення та розквіту. На території України були реалізовані різні моделі управління, організації влади та адміністративно-територіального устрою. На українських землях жила, працювала, творила значна кількість різних за віросповіданням, етнічною належністю та культурою народів. Без сумніву, усе це має свій характерний відбиток у генетичній пам'яті українського народу. У цьому сенсі український етнос унікальний. На нашій землі відбувалося народження та розквіт яскравих світових цивілізацій: Трипільської, Скіфської та Руської, які входять до світової скарбниці людства.

Одне з центральних місць в юридичній науці займають дослідження, спрямовані на створення концепцій держави і права, які б могли пояснити генезис цих феноменів, їх сутність; визначити шляхи та способи їх подальшого розвитку для найбільш ефективного виконання своїх функцій та задоволення відповідних потреб окремих індивідів, соціальних груп, націй, народів і всього людства [2]. Динаміка формування таких теорій віддзеркалює процес пізнання людиною навколишнього світу, зміни цивілізаційних епох, трансформації в економічній та соціальній структурі суспільств, регіональні особливості суспільного розвитку.

Пошук оптимальних форм організації державно-правового буття не зупиняється. Він продовжується на сучасному етапі розвитку юридичної науки. Актуальність цих проблем, які мають як суто теоретичний, так і прикладний вимір, надзвичайно велика [4].

Основними напрямками формування правових поглядів щодо розвитку держави і права в незалежній Україні слід вважати становлення загальної теорії держави і права, що базується на принципово нових методологічних підходах і принципах епохи постмодернізму. Домінуючим концептуальним ядром у цих підходах стали проблеми прав людини як пріоритету будь-якої моделі розвитку і держави, і права [1]. В цьому аспекті болючою проблемою є створення ефективних механізмів забезпечення та реалізації прав людини, пошук шляхів переходу від декларацій до їх практичного втілення. Розв'язання цієї проблеми вбачається одним з основних завдань української правової науки і практики.

Тісно пов'язаний з даним напрямком новітньої української правової думки процес формування теорій, що стосуються проблем сучасного конституціоналізму та конституційного процесу [2]. Провідні фахівці акцентували увагу на двох складових – правова держава та громадянське суспільство. В центр виведено механізм взаємодії та взаємозв'язків інститутів держави та інститутів громадянського суспільства. Особливий наголос робиться на змістові демократичної, правової, соціальної держави як пріоритетного напрямку державотворення на сучасному етапі.

Також, більшої конкретики набувають правові теорії, які стосуються безпосередньо окремих галузей та напрямків реформування української держави та її правової системи на сучасному етапі. Зокрема, найбільш яскравими прикладами є запроваджені в Україні Адміністративна реформа та Судова реформа, в рамках яких відбулися значні зміни в організації систем виконавчої та судової влади. Одною з ключових проблем у цьому аспекті є необхідність пошуку шляхів подолання такого негативного явища, як корупція та створення механізмів, які б забезпечили пріоритет прав людини та інтересів суспільства в діяльності органів публічної влади.

Можна також відзначити напрямки розвитку української правової науки, пов'язані з інтеграцією України до глобальних світових та європейських процесів. Це включає формування та розвиток поглядів на місце нашої держави в умовах глобалізації та інформатизації, реалізації програмних документів щодо розбудови інформаційного

суспільства, участі України в багатосторонній торговельній системі, створеній в рамках Світової організації торгівлі; вирішення завдань щодо інтеграції України до Європейського Союзу та адаптації національного законодавства [5].

Усі ці концептуальні розробки утверджуються на ґрунті відродження національних традицій, поєднаних із запозиченням зарубіжного досвіду. Але головним при цьому має бути відсутність як зайвої ідеалізації, так і недооцінки політико-правових реалій, їх впливів і наслідків для правотворчого та державотворчого процесу в Україні.

Отже, виходячи із вище наведеного, можна зробити висновки, що подібні підходи цілком вписуються в світові тенденції розвитку вчень про державу і право, відповідаючи на виклики глобального світу і водночас зберігаючи самоідентичність в умовах діалогу цивілізацій і культур. Динамізм сучасної правової думки України цілком обумовлений практикою реформ, що охоплюють різні сфери життєдіяльності суспільства і визначають потреби концептуального їх забезпечення. Правові теорії в такий спосіб набувають прикладного характеру, що значно підвищує їх соціальну цінність.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права. Основні сучасні концепції держави. URL: https://pidruchniki.com/18211001/pravo/peredmov_a_teorija_derzhavi_i_prava
2. Кормич А. І. Сучасні державотворчі теорії в Україні: тенденції та напрямки. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1407/Kormich_A.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право. Одеса : Юридична література, 2003. 336 с.
4. Коник С.М. Державотворення як управлінська категорія. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12KSMDUK.pdf>
5. Особливі умови сучасного державотворення: зміст та принципи. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2015/2015_03\(26\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2015/2015_03(26)/4.pdf)

Соїч О.В.

аспірант,

*НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України*

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ЯК КОЛЕКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВА

Політична партія є особливим колективним суб'єктом права внаслідок того, що її сутність має, насамперед, політико-правову природу. З точки зору держави, ця специфіка зумовлена винятковим значенням політичних партій для суспільства як основного інструменту здійснення демократії. Їх роль полягає у представництві інтересів визначених прошарків населення, які, як правило, є т.зв. «соціальною базою» партії. Також вони виконують комунікативну функцію та є середовищем для формування та соціалізації політичних еліт. Крім того, правлячі політичні партії приймають участь у створенні законодавства, розробці та реалізації державної політики, формуванні державної влади та ін.

З точки зору права, політична партія є одним із учасників публічно-правових відносин, проте як суб'єкт, виникає лише через реалізацію громадянами держави належного їм права на свободу об'єднання. Крім того, з моменту реєстрації партії набувають статусу юридичної особи, що робить їх правоздатними учасниками цивільного обороту. Перераховані особливості характеризують складність пізнання правової природи політичної партії, а також багатоаспектність проблематики їх правового статусу.

Проблематика сутності політичних партій як суб'єкта права є мало дослідженою вітчизняними науковцями. До загальної характеристики структури правового та конституційно-правового статусу зверталися такі науковці як Л. Адашис, І. Бондарчук, Т. Бельська, В. Висоцький, Г. Петришина-Дюг та інші. Крім того, досліджувалися окремі питання правового статусу, зокрема: цивільна правосуб'єктність політичних партій (І. Капталан), взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування (А. Ковальчук), участь у виборчому процесі (Н. Богашева, М. Захарченко) та ін. Попри наявність ґрунтовних наукових розробок

практика нормативного регулювання діяльності політичних партій далека від досконалості, про що свідчать численні повідомлення про недоліки функціонування партійної системи в Україні. Цим зумовлено необхідність подальшого пізнання політичних партій як суб'єкта права та розвитку теоретико-методологічних основ їх функціонування, які б краще відповідали нагальним вимогам громадянського суспільства.

Наукове осмислення політичних партій як особливих суб'єктів права розпочалося у світовій юридичній літературі з середини XX ст. Його результати на сьогодні дозволяють виокремити такі основні ознаки політичних партій як суб'єктів права (у демократичному суспільстві):

- довгострокова діяльність;

- наявність стійких місцевих організацій, діяльність яких є постійною та координованою з центром;

- одна з основних цілей – отримання політичної влади законним шляхом;

- наявність народної підтримки, яка може виражатися через постійне фіксоване членство громадян, голосування за партію (або за висуванців від партії) на виборах народних та місцевих депутатів;

- організація та членство у партії здійснюються виключно громадянами держави;

- наявність статусу юридичної особи для забезпечення своєї діяльності;

- здійснення діяльності на основі статуту;

- неприбуткова діяльність;

- стабільність організаційної структури;

- фіксоване індивідуальне членство;

- наявність політичної програми, сформованої на основі спільності переконань та цілей;

- вираження в програмних документах ідеологічної складової [2, с. 100; 4, с. 86; 6, с. 424-428].

Дослідження вітчизняного законодавства щодо правового статусу політичних партій дозволяє констатувати, що переважна більшість із вищенаведених ознак було закріплено Законом України «Про політичні партії» [5]. Разом з тим, виявлено певні розбіжності, які

дають підстави критично оцінити суб'єктність політичних партій в Україні у їх ролі колективних суб'єктів, що здійснюють представництво інтересів громадян держави.

По-перше, законодавець уникає вживання термінів «ідеологія», «ідеологічна складова» як основного виразника спільності поглядів та цілей об'єднаних партією громадян. Натомість у ст. 2 Закону для визначення поняття політичної партії звертається до мовного звороту «...об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку...». На нашу думку, загально-лексичне тлумачення поняття «прихильність» не дозволяє розглядати його як юридично-значиму ознаку, оскільки означає не більше як «доброзичливе ставлення до чого-небудь» [1]. Натомість поняття «ідеологія» є значно глибшим, та тлумачиться як «вираження потреби якоїсь частини суспільства здобути, залучити, забезпечити підтримку з боку населення своєї політики, певного політичного курсу, програми» [3, с. 31].

Вважаємо, що на практиці підміна цих понять заважає належній політико-правовій інституціоналізації партій, оскільки партії позбавлені необхідності чітко ідентифікувати себе з-поміж інших. Відсутність ідеологічного підґрунтя може підмінити цілеспрямовану суспільно-політичну діяльність участю в ситуативних союзах, ініційованих засновниками та керівництвом політичних партій для «боротьби за владу заради влади», чим створюється серйозна загроза невиконання програмних цілей політичних партій. В свою чергу, ця обставина ставить під питання легітимність та колективну суб'єктність такої політичної партії, яка де-факто, може не здійснювати представництво інтересів своїх виборців.

По-друге, є досить нечіткими вимоги законодавства щодо забезпечення представництва партією інтересів громадян у різних регіонах держави. Так, у ст. 10 Закону, у якій йдеться про порядок створення партії, визначено такі кількісні критерії для створення партії: 1) число виборців, які підтримують створення партії та номінальний територіальний розподіл їх голосів; 2) мінімальне число громадян, які беруть участь у створенні партії.

Проведені автором розрахунки свідчать, що середня кількість членів-засновників партії на кожну з областей та адміністративних

утворень зі спеціальних статусом становить 5-6 осіб. Кількість виборців, які мають підтримати створення партії становить на район – 41 особу, на область – 550. Таким чином, кожен із членів партії в регіонах держави повинен здобути підтримку рішення про створення партії щонайменше 8 осіб у кожному з 2/3 районів кожної з 2/3 областей України (з урахуванням міст спеціального статусу та АР Крим).

Аналіз цих даних дозволяє припускати, що визначені у Законі критерії для створення партії формують собою досить невисокий поріг залучення виборців. Також слід відзначити, що норми Закону не містять жодних критеріїв чи вимог, щодо необхідності функціонування в майбутньому місцевих осередків партій у визначеному кількісно-територіальному розподілі.

Узагальнення вищенаведеного дозволяє констатувати, що важливі ознаки політичних партій як колективних суб'єктів не знайшли свого належного вираження у вітчизняному законодавстві. Де-юре, правосуб'єктність політичних партій має бути окреслена з урахуванням їх ролі як інститутів громадянського суспільства, покликаних забезпечувати реальне представництво інтересів населення держави. Неналежне втілення цих ознак у вітчизняному законодавстві, де-факто, може ставити під сумнів суспільну легітимність їх правового статусу як суб'єктів публічного права та колективних суб'єктів. Наведені приклади недоліків законодавчого регулювання політичних партій підкреслюють актуальність однієї з найважливіших проблем у теорії колективних суб'єктів права, а саме дієвості організаційно-правових механізмів із забезпечення відповідності між поточною діяльністю колективного суб'єкта та його законодавчо визначеними або статутними цілями.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Залізнюк В.В. Деякі аспекти дефініції поняття «політична партія» в наукових працях та національному законодавстві України як відображення її функцій та ролі в суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 99-103.

3. Калюжний Р.А. Проблеми і перспективи розвитку національної правової ідеології в умовах глобалізації. *Юридичний вісник*. 2014. № 4(33). С. 31-35.

4. Капталан І.М. К определению понятия политической партии как субъекта гражданского права. *Вестник Пермского университета. Юридические науки*. 2012. № 4(18). С. 83-87.

5. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. : із змін., внес. Законом № 2258-VIII від 21.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/> (дата звернення: 21.09.2019).

6. LaPalombara J., Weiner M. *Political Parties and Political Development*. Princeton, 1966.

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

Луценко І.О.

*студент юридичного факультету,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

Впродовж історії незалежної України проблема корупційних правопорушень неодноразово знаходила відображення в різних юридичних документах, які періодично змінювали один одного. Поява нових законодавчих положень, співставлення цих документів вимагають окремого наукового аналізу. Нормативно-правову базу запобігання й протидії корупції становлять окремі положення Конституції України, законів і постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, відомчих нормативних актів. Разом з тим, при формуванні антикорупційного законодавства України була порушена логіка, яка передбачала реалізацію схеми «Концепція – стратегія – закон – програма – підзаконні акти». Проте, у зв'язку з тим, що окремі нормативні акти приймалися в різний час і за відсутності єдиної науково обґрунтованої концепції протидії корупції, вона не була реалізована [1].

Так, досліджуючи діяльність державних інституцій у сфері боротьби з корупцією, необхідно звернутись до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [2], яким передбачено створення та діяльність нового антикорупційного правоохоронного органу. До його функцій належать: попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових. Вичерпний перелік повноважень НАБУ закріплений у статті 17 Закону України «Про Національне

антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року, серед яких варто відзначити право заводити оперативно-розшукові справи та витребувати документи та інформацію для проведення слідчих дій. Зокрема, в науковий та практичний обіг було введено поняття «детектив» (стаття 10).

У контексті поглибленого емпіричного дослідження варто виділити діяльність Вищого антикорупційного суду України (надалі – суд), створення якого було передбачено Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07 червня 2018 року. Завданням суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [3].

Аналізуючи всі антикорупційні нормативно-правові акти, варто відзначити, що всі вони мають спільний підхід щодо відповідальності за корупційні злочини. Однак ці принципи дещо змінювались впродовж розвитку антикорупційного законодавства, як і поняття та особливості трактування окремих правопорушень. Приміром, законодавство трактує корупційне правопорушення через визначення терміну «корупція». З одного боку, це дає можливість встановити наявність складу злочину, а саме корупційних дій. З другого боку, у вимірі адміністративного права корупційне правопорушення – це умисне діяння, яке містить ознаки використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе або інших осіб; відповідно, обіцянка чи пропозиція або надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей, що вчинене суб'єктом, зазначеним у тій же статті, за яке законом передбачено адміністративну відповідальність [4].

Закон встановив обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (стаття 22), щодо одержання

подарунків (стаття 23), щодо спільної роботи близьких осіб (стаття 27). Однією з новел Закону стала норма про те, що особи, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції, перебувають під захистом держави [5].

Список використаних джерел:

1. Бернадський П.Й. Система антикорупційного законодавства України. URL: http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Economics/69941.doc.htm
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року за № 1508-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1508-17>
3. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 року № 2447-VIII. Дата оновлення: 07.06.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 17.08.2019).
4. Половинкіна Р.Ю. Етапізація та періодизація антикорупційного законодавства в Україні. Серія: Право. 2019. № 3(65). С. 22-27.
5. Савченко А.В. Поняття «корупція» у контексті кримінального права. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук.практ. конф. (31 березня 2017 року, м. Харків / МВС України, Хар ків. нац. унт внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. С. 165-166.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гарбуз К.С.

аспірант,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСІВ

Конституціоналізм являє собою систему принципів, завдяки яким здійснюється обмеження (самообмеження) органів публічної влади в інтересах людини. Правовільний простір для людини є надзвичайно важливим, і чим менше органи публічної влади «втручаються» у життя пересічних громадян, – тим більш демократичною є країна. Громадянське суспільство як сукупність окремих індивідів та їхніх об'єднань може існувати лише на таких умовах.

Приєднуємося до дефініції поняття «громадянське суспільство», наданої М.Ф. Орзіхом. Вчений його розглядає у декількох проявах:

- «по-перше, як асоціацію людей, в якій кожна людина вільна як така, що має невідчужувані права, є рівноправною з іншими членами асоціації, самостійна у виборі громадського стану;

- по-друге, як позадержавні (інституціоналізовані в громадські об'єднання) асоціації людей за соціальною, етнічною, релігійною та іншою належністю, політичними, економічними, професійними та іншими інтересами;

- по-третє, це формування на зазначених засадах суспільних (позадержавних) відносин, а також шляхом самопрояву інтересів і волі окремих індивідів та їхніх асоціацій, що діють у вільному (від державного впливу) просторі суспільства [1].

Саме громадянське суспільство є сферою реалізації більшості конституційних прав людини.

Повертаючись до принципів конституціоналізму, варто відзначити, що вони не існують самі по собі, «у відриві» від конкретної країни. Так, наприклад, у США вагоме значення матиме

такий принцип конституціоналізму, як принцип федералізму, у той час як в Україні він буде відсутній.

При дослідженні можливостей застосування принципів сучасного українського конституціоналізму при нормативній регламентації правоохоронної діяльності нотаріату, слід виходити з наступного переліку цих принципів: принцип верховенства права; принцип пріоритету прав людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами; принцип верховенства закону; принцип законності; принцип поділу публічної влади на державну і самоврядну (місцеве самоврядування); принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову за наявності системи стримувань і противаг.

Передостанній з числа наведених у переліку принципи сучасного українського конституціоналізму (принцип поділу публічної влади на державну і самоврядну (місцеве самоврядування)) враховується лише суб'єктами другої групи, тобто не державними та приватними нотаріусами, а тими органами та посадовими особами, які не спеціалізуються у сфері здійснення нотаріальної діяльності, але виконують окремі нотаріальні дії у випадках, передбачених чинним законодавством України. Наприклад, цей принцип буде важливим для посадових осіб органів місцевого самоврядування, які час від часу виконують нотаріальні дії.

Найважливішим для усіх органів та посадових осіб, що входять до системи нотаріату України, при здійсненні ними правозахисної функції є принцип пріоритету прав людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами. Саме цим принципом у першу чергу вони мають керуватись при здійсненні нотаріальних дій щодо фізичних осіб. Важливість цього принципу для суспільства та держави у цілому робить актуальним акцентування уваги на наявності у нотаріату правозахисної функції. Цього не зроблено у чинній редакції Закону України «Про нотаріат», і відповідні доповнення уважаються необхідними, важливими та нагальними.

Принцип верховенства права є найбільш широким за змістом з числа наведених у переліку принципів. Він включає в себе і певні елементи принципу правової рівності, і певні елементи принципу правової визначеності. Усі його прояви знаходять своє відображення у правозахисній діяльності нотаріату в Україні. Деякі дослідники

уважають, що у назві цього принципу під «правом» слід розуміти не право в об'єктивному сенсі (сукупність правових норм), а право у його суб'єктивному розумінні (право конкретної людини). Тим не менш, такий «дуалізм» є можливим лише у слов'янських мовах. Враховуючи, що принцип верховенства права виник та знайшов свій подальший розвиток не у тих країнах, які належать до цієї мовної родини, подібні аргументи не є переконливими.

З принципом верховенства права у процесі здійснення нотаріатом України правозахисної діяльності тісно переплітається принцип верховенства закону.

Принцип законності є наріжним камінням у діяльності нотаріату України. Цей принцип найбільше відповідає сутнісному наповненню цієї діяльності, та саме прагнення до його панування обумовило включення нотаріату до числа суб'єктів, які задіяні у захисті прав людини в Україні. Органи та посадові особи, що виконують нотаріальні дії, мають суворо та послідовно дотримуватись цього принципу сучасного українського конституціоналізму, ніколи не допускаючи нехтування ним.

Нарешті, до числа принципів сучасного українського конституціоналізму, що мають відношення до правозахисної діяльності нотаріату, належить принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову за наявності системи стримувань і противаг.

Він стосується по-перше того, що конституційні права людини проголошуються Основним Законом, що сама система нотаріату, порядок її формування та функціонування встановлюється на підставі законів, що вимоги до елементів системи нотаріату в Україні також встановлюються законами країни.

По-друге, важливим у діяльності нотаріату є й органи виконавчої влади, підзаконні акти яких конкретизують закони України. Також саме органи виконавчої влади здійснюють контроль за тим, чи виконують усі елементи системи нотаріату ті вимоги, які встановлені законами.

Нарешті, у разі виникнення порушень, спорів у процесі здійснення відповідними органами та посадовими особами своїх повноважень, у т.ч. із захисту прав людини, ці порушення найчастіше будуть розглядати саме органи судової влади. При цьому важливо, щоб ці органи судової влади були б незалежними, а не знаходились

під впливом органів інших гілок державної влади, насамперед органів виконавчої влади. При здійсненні нотаріатом правозахисної діяльності щодо прав людини важливими вбачаються юридичні позиції, сформульовані єдиним органом конституційної юрисдикції, – Конституційним Судом України.

Список використаних джерел:

1. Основи правознавства: Навчальний посібник / За ред. С.В. Ківалова, М.П. Орзіха. Одеса : «Юридична література», 2003. 346 с.
2. Конституція України 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383.

Луценко І.О.

*студент юридичного факультету,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили*

ЗАСОБИ І МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Питання ефективного запобігання та протидії корупції є однією з найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна Українська держава. Корупція провокує і поглиблює явища соціальної кризи, підриває імідж України на світовій арені, негативно впливає на мікро- і макроекономічні процеси, перешкоджає встановленню конструктивного діалогу між владою і суспільством та руйнує основи правопорядку і громадянського суспільства [1, с. 1].

Відповідно Закону України від 07 квітня 2011 року № 3206-VI ст. 404 «Про засади запобігання і протидії корупції» до заходів, що спрямовані на запобігання і протидію корупції, відносяться [2]:

На думку Г.О. Романова «...найбільш загальною метою антикорупційної стратегії є створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу

достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції» [3, с. 9].

Г.В. Грянка в своїй роботі зазначає, що «...до адміністративно-правових заходів боротьби з корупцією в Україні входитимуть будь-які дії державних органів та їх посадових осіб по боротьбі з корупцією, які носять владно-розпорядчий характер та здійснюються на виконання законів. Виходячи з наведеного, всі адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією можна поділити на дві групи:

- заходи адміністративного примусу, що включають в себе: заходи адміністративного попередження; заходи адміністративного припинення та адміністративну відповідальність за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією;
- організаційно-правові заходи боротьби з корупцією».

Слід зазначити, що в правовій літературі існує думка про існування адміністративно-правових засобів (способів) боротьби з корупцією. При цьому під адміністративно-правовими засобами боротьби з корупцією розуміються урегульовані нормами адміністративного права (а в деяких випадках і нормами інших галузей права) взаємопов'язані між собою дії компетентних органів та їх посадових осіб, за допомогою яких забезпечується її попередження та припинення [4, с. 109].

Цілком зрозуміло, що корупція виступає руйнівним чинником у функціонуванні інститутів державної влади, таким, що посилює деградаційні процеси в країні. Для їх зупинення необхідно передусім стабілізувати політичну ситуацію. Одним із шляхів стабілізації слід обрати формування громадської думки у відповідному напрямку. Ефективним важелем тут виступатиме виховання належного рівня соціальної культури людей, які і будуть формувати необхідну громадську думку, що забезпечить політичну стабільність держави [5, с. 529].

Виокремлено такі механізми запобігання корупції в органах влади: інституціонально-управлінський, політико-правовий, соціально-економічний, суспільно-громадянський та етично-психологічний з

урахуванням того, що найбільшу ефективність суспільство отримує в разі не поодинокого самостійного застосування тих чи інших з перерахованих механізмів, в тій чи іншій галузі державного регулювання, а у випадку синергетичного поєднання всіх цих механізмів у єдиному комплексному механізмі запобігання та протидії корупції, закріпленому в Національній антикорупційній стратегії та стрижневим інструментом загальнодержавної, регіональної і місцевої антикорупційної політики [6, с. 140].

Важливою складовою діяльності із запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків у діяльності структурних підрозділів, тобто правових, організаційних та інших факторів і причин, які породжують, заохочують, стимулюють корупцію, їх повне усунення або мінімізацію. Серед поширених зон підвищеного корупційного ризику у суспільстві є: правоохоронна, медична, земельна, освітня, податкова, сфери державних закупівель тощо. На прикладі ЗСУ: за специфікою військової служби корупційні ризики містять такі сфери, як: закупівля озброєння, військової техніки та пального; будівництво інфраструктури; утилізація майна та надлишкової техніки; розподіл житла; використання земель оборони; орендні відносини; харчування; медичне, санаторно-курортне, лазне-пральне та речове забезпечення; забезпечення пально-мастильними матеріалами та решта. Усунення корупційних ризиків в діяльності посадових осіб мінімізує можливість порушення ними законодавства, позитивно вплине на покращання роботи структурних підрозділів та сприятиме ефективній реалізації конституційних прав і свобод [7, с. 73-74].

Список використаних джерел:

1. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект. *Державне управління: теорія та практика*. № 2. 2010. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10mesmia.pdf>
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. Назва з екрана.
3. Основні засади запобігання корупції / М.В. Романов; ГО «Харківська правозахисна група». Х.: ТОВ «Видавництво», «Права людини», 2017. 176 с.
4. Поняття та класифікація адміністративно-правових заходів протидії корупції. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. Вип. 20. С. 103-110.

5. До питання про протидію корупції в Україні: політико-кримінологічний аспект. *Держава і право*. 2011. Вип. 53. С. 527-532.

6. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / С.А. Задорожний. Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2017. 240 с.

7. Адміністративна діяльність із і протидії корупції у військовій сфері. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 68-81.

Романенко Д.О.

студент,

Науковий керівник: Сагайдак Ю.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Зараз громадянське суспільство стало важливим питанням конституційних відносин, хоча зміст та обсяг його правосуб'єктності зараз обговорюється законом. У сучасній конституційно-правовій реальності проблема становлення та розвитку громадянського суспільства в Україні викликає особливий інтерес для науковців та громадських активістів. Для вирішення цієї проблеми на цьому етапі та в майбутньому потрібно відповісти на питання про природу громадянського суспільства й основні тенденції його розвитку в Україні.

Проблеми практики та теорії у розбудові та розвитку громадянського суспільства та його інститутів – є традиційною темою наукових досліджень економістів, філософів, юристів, соціологів та політологів. У сучасному конституційному праві питання виникнення громадянського суспільства розглядалися в окремих розділах у монографіях В. Нестеровича «Вплив

громадськості на прийняття нормативно-правових актів» (2014 р.) [4], П. Любченка «Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства» (2006 р.) [3], О. Лотюк «Конституційні засади розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні» (2015 р.) [2] і Г. Берченка «Громадянське суспільство в Україні: конституційний аспект» (2014 р.) [1]. Деякі аспекти цього питання можна побачити і в працях таких конституційних дослідників, як А. Янчук, О. Батанов, О. Ващук, Ю. Барабаш, М. Козюбра, В. Ковальчук, А. Колодій, Р. Максакова, А. Крусян, О. Марцеляк, В. Речицький, В. Погорілко, В. Серьогін, І. Сліденко, О. Скрипнюк, Ю. Тодика, В. Шаповал, В. Федоренко, Ю. Шемшученко та ін.

Дана дослідницька робота проводить систематичний аналіз змісту функціональних та структурних показників інституцій громадянського суспільства як правового явища, а також можливостей їх методичного застосування у сфері юрисдикції, вивчення процесів структурування, розвитку та функціонування громадянського суспільства та верховенства права.

Оригінальна та основна концепція Інституту громадянського суспільства була роз'яснена та зроблені спроби наблизитись до її концептуальної сутності. Також визначено основні особливості реалізації цієї концепції у правовому та політичному розвитку українського суспільства.

Громадянське суспільство розглядається як об'єднання, в якому громадяни мають права і свободи, засновані на спільних інтересах і потребують об'єднання в правовій, економічній, соціально-політичній та інших сферах. Висновок обґрунтований, що будуючи громадянське суспільство, слід враховувати не лише вплив західних чи східних моделей на розвиток цього суспільства, а й власний досвід, заснований на побутовому менталітеті, традиціях, рівні правової культури та правовій обізнаності громадян. Лише в демократичній країні, що має розвинене громадянське суспільство, можна досягти гармонії у відносинах між державою та суспільством, урядом та громадянами. Громадянське суспільство формується лише поряд із верховенством права, і це суспільство може підтримувати встановлення верховенства права.

Звертається увага на той факт, що однією з найважливіших передумов перехідного періоду до встановлення верховенства права в Україні є забезпечення верховенства права – це пріоритет заходів щодо подальшого розвитку демократичного управління в суспільстві. Розвиток концепції співпраці між ключовими галузями, такими як держава (центральна та місцева влада) та самоврядування (місцеві органи влади), бізнесом та некомерційними організаціями (недержавними), є важливим елементом побудови правової моделі громадянського суспільства.

На шляху до розбудови громадянського суспільства України є стратегічне завдання:

- по-перше, виробити чітке розуміння природи та завдань інститутів громадянського суспільства враховуючи позицію національної особливості;
- по-друге, продемонструвати роль інститутів громадянського суспільства в потенційному підвищенні ефективності влади;
- по-третє, розробити низку практичних заходів для підтримки розвитку таких інститутів громадянського суспільства, які є засобом соціалізації держави та ефективного і дієвого відстоювання прав і свобод громадян.

Звертається увага на той факт, що громадянське суспільство розглядає увесь об'єм суспільних відносин, не пов'язаних з функціонуванням державних інститутів. Це система суб'єктів (громадян та громадських громад), які організовують та орієнтуються на сферу неурядових відносин.

Список використаних джерел:

1. Берченко Г.В. Громадянське суспільство в Україні : конституційні аспекти : монограф. / Г.В. Берченко. – Х.: Юрайт, 2014. – 208 с.
2. Лотюк О.С. Конституційні засади розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні: моногр. / О.С. Лотюк. – К.: Ліра-К, 2015. – 356 с.
3. Любченко П.М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства : монограф. / П.М. Любченко. – Х.: Одиссей, 2006. – 352 с.
4. Нестерович В.Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативноправових актів : проблеми конституційної теорії та практики : монограф. / В.Ф. Нестерович / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ імені Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. – 736 с.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Квітко В.В.

аспірант,

Запорізький національний університет

ПЕРШОЧЕРГОВІ КРОКИ НА ШЛЯХУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Підприємництво в Україні попри неоднозначність законодавства та державної підтримки, все одно відіграє важливу роль щодо питань наповнення бюджету та зміцнення економіки. Важко навіть представити, якими б були результати, якщо держава мала б реальне бажання та волю якісно покращити умови існування бізнесу та сприяти б усесторонньому розвитку підприємництва. Адже беззаперечно – потенціал в українських підприємств обґрунтовано значний. Аргументами цього твердження виступають вже наявні успіхи окремо взятих сфер підприємництва, котрі на противагу зарегульованості законодавчої бази, тиску державних органів та непрозорості самого ринку – зуміли не тільки вийти на світовий рівень за стандартами якості свої продуктів та послуг, але й надійно там закріпилися.

Звісно, кількість дійсно успішних та прозорих проєктів – не надто багато, і вбачається, що головна причина у тому, що держава за всі роки незалежності так і не змогла зробити радикальних та фундаментальних кроків з метою якісно змінити ситуацію у сфері існування та розвитку підприємництва. Безумовно, несьогоднішній день ми маємо цілком прийнятне законодавство, не дивлячись на окремі невідповідності, дублюючі та колізійні норми та загальну складність. Питання реєстрації нового бізнесу, згідно Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [3], загалом не викликає питань – все дійсно просто і цілком зрозуміло. Але головне те, що з реєстрації бізнесу – все тільки починається, і першочергово потрібно звертати увагу на сферу безпосередньої діяльності підприємств. Те, з чим підприємці стикаються під час своє

діяльності, які бюрократичні перепони не дають їм гідно конкурувати з іноземними партнерами, які податкові навантаження негативно діють на будь-які починання тощо. Тобто, головні кроки потрібно робити щодо більш фундаментальних питань, і тільки такому разі можна буде сподіватися, що українське підприємництво зможе справді відродитися.

Чимала кількість українських науковців займаються дослідженням теми розвитку підприємництва, вивчають ті фактори які виключно негативно впливають на даний процес, і разом з цим розробляють свої пропозиції, які на їх думку мають всі шанси позитивно вплинути на ситуацію.

Так, на увагу заслуговує праця, авторами якої є Л.Є. Сімків та С.А. Побігун. Адже у роботі не тільки вказані проблемні моменти, а й саме запропоновані конкретні практичні кроки, здійснивши які можна досягнути позитивних зрушень. Зокрема, наголошується на тому, що законотворцям потрібно не тільки – займатися удосконаленням вже існуючих норм у сфері регулювання підприємництва, а й намагатися розробляти нові, більш доступні та прості форми законодавства, як приклад – зведення та кодифікація тощо.

Також науковці звертають увагу на проблему координації та безпосередньої співпраці держави та представників підприємництва. Необхідно більш приділяти цьому питанню уваги, намагатися визначити ті моменти, які найбільше хвилюють бізнес, і які конкретно й не дають змоги якісно розвиватися та швидко прогресувати [4, с. 560].

Вагому частину дослідження спрямовано на визначення ролі різноманітних програма підтримки підприємництва за рахунок національних та регіональних програм. Окремо, науковців цікавить питання бізнес-освіти та всебічного сприяння з боку держави утворенню нових представників бізнесу тощо. Автори наполягають, що тільки утворення та усебічна підтримка технопарків, бізнес-інкубаторів та бізнес-центрів – сприятимуть реальному росту популярності підприємництва в Україні [4, с. 562].

В.В. Папп у своєму дослідженні наводить досить цікаву думку, що сучасний український бізнес, за всі минули роки набув насправді унікальний досвід. Звісно, мова йде про бізнес, який намагався й провадив свою діяльність у повній відповідності до всіх законодавчих норм та приписів. І цей досвід полягає у тому, що такої

кількості бюрократичних моментів та операцій можна мало де зустріти у розвинутих країнах. Відповідно, автор переконаний, що у тому разі, якщо привести у порядок всю систему регулювання підприємництва в Україні, і разом з цим приділити увагу якісному навчанню молодих бізнесменів, то вже через короткий проміжок часу, ми зможемо отримати вражаючий прогрес. Більше того, маючи той таки унікальний досвід, український бізнес матиме навіть перевагу над іноземними партнерами, й зможе гідно конкурувати на світовому ринку [2, с. 163].

О.В. Мелень та О.В. Абрамов наполягають на тому, що нинішня ситуація щодо підприємництва має ряд основних проблем, подолання яких значно пришвидшить процес якісного розвитку бізнес середовища в Україні. Науковці переконані, що необхідно раз і назавжди вирішити питання з оподаткуванням, зробивши систему прозорою, зрозумілою, з чітко визначеними пільговими періодами для бізнесу тощо. Окремо робиться акцент на негативному впливі монополії на ринку, яка існує й у великих масштабах [1, с. 61-62].

З огляду на думки та аргументи науковців, а також беручи до уваги нинішню ситуацію в Україні, можна сказати, що першочерговими кроками, які потрібно зробити у найближчому майбутньому – є: спрощення та осучаснення законодавства; налагодження прямого діалогу з підприємництвом; усебічна державна підтримка освітніх та допоміжних програм розвитку підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Мелень О.В., Абрамова О.В. Мале підприємництво в Україні: проблеми та можливість ефективного функціонування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 16. С. 61-63.
2. Папп В.В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *Бізнес інформ*. 2013. № 6. С. 160-164.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року : станом на 31 січня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 27.02.2019).
4. Сімків Л.Є., Побігун С.А. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні в умовах диспропорційності економічного зростання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 560–564.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Цимбалюк О.В.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМАТИКА ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА НАЗВИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Сучасний фармацевтичний ринок переоснащений існуванням великої кількості лікарських засобів та різноманіттям їх назв. Назва лікарського засобу – назва, дана лікарському засобу, яка може бути як вигаданою заявником (виробником), так і загальноприйнятою або науковою, що може супроводжуватися назвою торгової марки або найменуванням заявника (виробника). Залежно від функціонального призначення виділяють три види назв одного лікарського засобу: хімічна (наукова) назва, так звана «невласна» назва (міжнародна непатентована назва (МНН), узвичаєна назва (УН)), торгова назва [1, с. 15].

Через велику кількість виробників лікарських засобів, гостро постає проблема охорони і захисту назв лікарських засобів. Загалом поняття «назва лікарського засобу» включає в себе два окремих терміна «назва фармацевтичної субстанції» і «торгова назва лікарського засобу».

Назва фармацевтичної субстанції позначає певну фармакологічну активну речовину, що призначена для виробництва лікарських засобів. Для реєстрації даної назви і подальшої охорони використовується тільки міжнародна непатентована назва (МНН) фармацевтичної субстанції.

Торгова назва лікарського засобу – це назва, яка присвоюється компанією-виробником у комерційних цілях. Дана назва ідентифікує препарат і його виробника, а також вводить засіб в цивільний оборот. Торгова назва може бути, як оригінальною, так і «невласною». В останньому випадку така назва включає фірмове найменування

підприємства-виробника (наприклад, АМЛЮДИПІН ГЕКСАЛ, ДОМПЕРИДОН-АВАНТ, ЛІЗИНОПРИЛ-ратіофарм) і є міжнародно непатентованою назвою.

Міжнародна непатентована назва (МНН) – назва лікарського засобу або активного інгредієнту, прийнята Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) [4]. МНН визначають фармацевтичні речовини або активні фармацевтичні компоненти, це унікальне найменування, яке є загальновизнаним та є суспільним надбанням. МНН офіційно розміщуються ВООЗ у загальнодоступному доступі, їх позначення є «некомерційним». МНН не можуть бути зареєстровані як торгова марка. Торгова марка лікарського засобу не може бути похідною від МНН, щоб уникнути плутанини, яка може нанести шкоду безпеці пацієнта.

Оригінальні торгові назви лікарських засобів – це словесні позначення, що дають змогу відрізнити лікарські засоби одних виробників від однорідних лікарських засобів інших виробників. Відомі торгові назви лікарських препаратів асоціюються у свідомості споживачів із підприємством-виробником. Наприклад: Віагра («Пфайзер»), Кавінтон («Гедеон Ріхтер»), Сіаліс («Елі Лілі») [5]. Така торгова назва може бути зареєстрована як знак для товарів і послуг.

Кількість МНН і торгових марок назв лікарських засобів щороку зростає, що породжує можливість конфлікту між двома сторонами. Основна причина конфліктів зазвичай полягає в спробі виробника лікарських засобів запропонувати новий товарний знак, що містить «загальну основу», започатковану ВОЗ для МНН.

В українському законодавстві непередбачено спеціального правового захисту для МНН, а також МНН не розглядається в якості окремого об'єкта. Досить часто ця ситуація є проблематичною.

При реєстрації назви лікарського засобу як знака для товарів і послуг, компанія-виробник отримає більший обсяг прав. Тому вибір назви, повинен проводитись ще на етапі розробки препарату, щоб забезпечити унікальність та неповторність.

Якщо назву не реєструвати як знак для товарів і послуг, то за законодавством про лікарські засоби державна реєстрація надає право виробляти та розповсюджувати лікарський засіб на території України під торговельною назвою, зазначеною у посвідченні про

державну реєстрацію. Норми про право забороняти іншим компаніям розповсюджувати лікарські засоби із назвою, тотожною або схожою з тою, що зазначена у посвідченні відсутні.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 р. № 3689-XII власник назви лікарського засобу, яка є торговельною маркою, має право як використовувати торговельну марку при введенні лікарського засобу в господарський обіг, так і забороняти використання іншими особами позначення, тотожного або схожого з торговельною маркою до ступеня змішування.

В українському законодавстві про лікарські засоби не передбачені спеціальні норми, якими повинні керуватись країни-виробники при виборі назв лікарських засобів. Законодавство деяких держав (країни ЄС, США) містить рекомендації (правила), у яких встановлені вимоги до торговельної назви лікарського засобу та порядок затвердження запропонованих компаніями-виробниками назв препаратів. Відповідно до таких рекомендацій у якості торговельної назви лікарського засобу не може бути зареєстроване позначення, що суперечить моралі та публічному порядку, має описовий характер щодо виду ліків, є загальноприйнятою назвою, не має розрізняльної здатності, є оманливим, ідентичним або схожим із назвою раніше зареєстрованого лікарського засобу тощо.

В Україні дане питання потребує посиленого контролю з боку держави. Через недобросовісну конкуренцію часто виробники лікарських засобів не в змозі отримати відповідну охорону і захист прав інтелектуальної власності на назви лікарських засобів. Також не можливо в повному обсязі захистити права споживачів від введення в оману і недопущення медичними працівниками помилки, яка несе значний ризик для життя та здоров'я пацієнтів.

Для вирішення вищезазначених проблем, національне законодавство щодо лікарських засобів потребує змін та доповнень. Першочергово потрібно встановити вимоги до вибору назв лікарських засобів – торговельних марок.

Також необхідно удосконалити процедуру реєстрації назв лікарських засобів, як торговельної марки. Для уникнення подальших спорів, потрібно впровадити попередню перевірку заявленої назви на

предмет тотожності та схожості з уже зареєстрованими назвами. Оскільки дані торговельні марки мають свої особливості, для об'єктивної перевірки необхідні не тільки знання законодавства про інтелектуальну власність та лікарські засоби, а також і застосовування спеціальних знань у галузі хімії, фармакології та медицини. Тому така перевірка повинна здійснюватись не тільки правознавцем, а й спеціалістами зазначених галузей. В правозастосовній практиці існують приклади, які ілюструють необхідність даних перевірок для уникнення подальших судових спорів.

За приклад можна розглянути судовий спір стосовно подібності торговельних назв препаратів «ЕНАР» та «ЕНАМ». Дані позначення схожі за фонетичним та візуальним критеріями для людини яка не має спеціальних знань у області хімії. У рамках даної справи була призначена судова експертиза. У висновку експерта було зазначено, що лікарські засоби з вказаними назвами належать до однієї фармакотерапевтичної групи, а їх діючою речовиною є «еналаприлу малеат» і обидва досліджувані позначення були створені від міжнародної непатентованої назви цієї хімічної речовини. Також, частина «ена» використовується у торговельних назвах багатьох інших лікарських засобів на основі еналаприлу («ЕНАЗИЛ», «ЕНАРЕНАЛ», «ЕНАПРИЛ», «ЕНАЛ» тощо) та його похідних є «слабким елементом» знака, що не виконує розрізняльної функції. Торговельні марки «ЕНАР» та «ЕНАМ» не були визнані судом схожими до ступеня змішування.

Зазначені запропоновані впровадження допоможуть уникати подальших подібних судових спорів, а також забезпечать більший обсяг охорони прав компаній-виробників та споживачів.

Список використаних джерел:

1. Правила розгляду проектів торгових назв лікарських засобів, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію) в Україні, схвалені Державним фармакологічним центром Міністерства охорони здоров'я України і є офіційним документом. – К., 2010. – 15 с.

2. Кодинець А. О. Право інтелектуальної власності на лікарські засоби: окремі аспекти правової охорони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2793/kodynetstезyip.pdf>

3. Про лікарські засоби : Закон України від 4 квітня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 22. – Ст. 86 (з наступними змінами).

4. Міжнародна непатентована назва. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_непатентована_назва

5. Особенности правового режима торговых марок – названий лекарственных средств // Юридична газета. – 2010. – № 3–4. – 26 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vkr.ua/ru/publications/articles/the_specifics_of_a_legal_routine_when_trade_marks_of_herbal_medicines_are_concerned

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Кожухар О.М.

студент,

Юридичний інститут

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАКУПІВЕЛЬ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

Основними нормативними актами у цій сфері є оборонного замовлення є Конституція України, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, закони України «Про державне оборонне замовлення» від 3 березня 1999 року № 464-XIV [1], «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [2], «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII [4], «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони» від 12 травня 2016 року № 1356-VIII [3] та інші законодавчі акти України.

Закон України «Про державне оборонне замовлення» від 3 березня 1999 року № 464-XIV визначає загальні правові засади планування і формування державного оборонного замовлення та регулює особливості відносин, пов'язаних з визначенням та здійсненням процедур закупівлі продукції, виконанням робіт та наданням послуг оборонного призначення (продукція, роботи і послуги) [1].

Аналізуючи Закон України «Про державне оборонне замовлення» від 3 березня 1999 року № 464-XIV необхідно наголосити, що він беззаперечно застарілий та вимагає або оновлення або скасування на прийняття нового акту. При цьому, деякі норми не приведені у відповідності до дії нормативних актів, зокрема, відповідно до Ст. 2 правовою основою оборонного замовлення є, зокрема, Закон України

«Про організацію оборонного планування», який вже втратив чинність. Також у цьому законі є посилання на Закон України «Про організацію оборонного планування» (Ст. 6), що також втратив чинність.

Наступний Закон України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони» від 12 травня 2016 року № 1356-VIII визначає особливості здійснення процедур закупівлі товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони в особливий період, у період проведення антитерористичної операції, у період введення надзвичайного стану [3].

Загалом, Закон України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони» від 12 травня 2016 року № 1356-VIII є в деякій мірі обмеженим в питанні регулювання закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення оборони в Україні, адже як і вказано в цьому акті, розкриває процес закупівель лише у визначений період – проведення певних військових дій на території України.

Необхідно вказати про роль Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII, що установлює правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади. Метою цього Закону є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції [4].

У Законі України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII визначено, що діяльність в окремих сферах господарювання – діяльність, що здійснюється в одній або декількох з таких сфер: розроблення, виготовлення, реалізація, ремонт, модернізація та утилізація озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї, організація, координація, а також безпосереднє постачання товарів, виконання робіт та надання послуг на виконання державного оборонного замовлення [4].

При цьому, в Законі України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII вказано, що дія цього Закону не

поширюється на випадки, якщо предметом закупівлі є: товари, роботи і послуги, що підлягають закупівлі відповідно до угод, що укладаються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері національної безпеки, у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва із спеціалізованими організаціями, які здійснюють закупівлі. Закупівля таких товарів, робіт і послуг здійснюється згідно з правилами і процедурами, установленими відповідними спеціалізованими організаціями [4].

Таким чином, тріада законодавчих актів в більшій мірі регулюють закупівлі товарів, робіт і послуг для забезпечення оборони в Україні, однак, цей процес є недосконалим, оскільки існують суперечності щодо ролі Закону України «Про публічні закупівлі» в забезпеченні потреб оборони, Закон України «Про державне оборонне замовлення» є застарілим та неефективним, а Закон України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони» поширюється лише на закупівлі лише в певний період – проведення військових дій на території України, що взагалі робить цей закон актом тимчасової дії. Усе це вказує на необхідність змін до чинного законодавства або ж прийняття спеціалізованого акту про оборонні закупівлі.

Необхідно вказати про те, що наприкінці 2019 року, Верховною Радою України прийнято за основу законопроект «Про оборонні закупівлі» № 2398-д. Законопроектом передбачено розвиток оборонної промисловості в сфері публічних закупівель. Направлення цього Закону діє на покращення рівня характеристик отриманого замовником товару та надання пріоритету українським виробникам [5; 6].

Законопроектом «Про оборонні закупівлі» № 2398-д пропонується визначати загальні правові засади планування і формування обсягів та особливостей здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення для забезпечення потреб оборони, здійснення державного і демократичного (цивільного) контролю в цій сфері. Метою цього законопроекту є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища та запобігання корупції у сфері оборонних закупівель, розвитку добросовісної конкуренції, а також ефективного та

прозорого планування, реалізації і контролю за оборонними закупівлями. Цей Законопроект також передбачає гармонізацію законодавства України у сфері оборонних закупівель з положеннями Директиви 2009/81/ЄС відповідно до Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [5].

Загалом, нормативно-правове регулювання закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення оборони в Україні є процесом впливу системи норм права та рекомендацій правового характеру на процес державних оборонних закупівель, на основі якого формується механізм регулювання закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення оборони та визначаються засади, порядок та суб'єкти здійснення оборонних закупівель. При цьому, в Україні існують значні проблеми в сфері нормативно-правового регулювання закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення оборони, що пов'язані з неузгодженістю нормативних актів, застарілістю та неефективністю деяких законів, які треба вирішувати шляхом прийняття цілісного спеціалізованого закону про оборонні закупівлі, що буде сформований на основі європейських стандартів здійснення державних закупівель.

Список використаних джерел:

1. Про державне оборонне замовлення: Закон України від 03.03.1999 № 464-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 17. Ст. 111.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. Ст. 241.
3. Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони: Закон України від 12.05.2016. № 1356-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 24. Ст. 488.
4. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 9. Ст. 89.
5. Проект Закону про оборонні закупівлі № 2398-д від 27.11.2019. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67485
6. ТОП законотворчих нововведень у публічних закупівлях за грудень 2019. Zakupki: інформаційний веб-сайт. 2019. URL: <https://zakupki.com.ua/top-zakonotvorchyh-novovveden-u-publichnyh-zakupivlyah-za-grudnen-2019.html>

Левченко В.С.

студент,

Юридичний інститут

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ НАФТОПРОДУКТАМИ В УКРАЇНІ

Ринок торгівлі нафтопродуктами в Україні є досить складним, адже, майже половина нафтопродуктів продається на тіньовому ринку, не є легалізованою та відповідно, ніхто не гарантує якості такої продукції. Експерти у цій галузі вказують, що для вирішення проблем в площині торгівлі нафтопродуктами в Україні необхідно запровадити дієвий та жорсткий механізм правового регулювання ринку нафтопродуктів.

Нормативно-правова база, що регламентує видобування, транспортування, зберігання, а також використання нафти, газу та продуктів їх переробки включає в себе:

- Конституція України [3];
- Господарський кодекс України [1];
- Кодекс України про надра [2];
- Податковий кодекс України [4];
- Закон України «Про нафту і газ» від 12.07.2001 року № 2665-III [8];
- Закон України «Про угоди про розподіл продукції» від 14.09.1999 № 1039-XIV [12];
- Закон України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 року № 1391-XIV [5];
- Закон України «Про трубопровідний транспорт» від 15.05.1996 року № 192/96-ВР [11];
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив» (із змінами) від 01.08.2013 року № 927-2013-п [7];

– постанова Кабінету Міністрів України «Про організацію та проведення біржових аукціонів з продажу нафти сирової, газового конденсату власного видобутку і скрапленого газу» (із змінами) від 16.10.2014 року № 570-2014-п [9];

– постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 04.12.2019 року № 1159-2019-п, якою оновлено Правила роздрібної торгівлі нафтопродуктами [6];

При цьому, нормативно-правове регулювання є лише однією з складових правового регулювання, тому, на наш погляд, сучасне правове регулювання торгівлі нафтопродуктами в Україні включає безпосередньо нормативно-правове регулювання ринку нафтопродуктів; суб'єктів торгівлі нафтопродуктами та особливості їх господарської діяльності в сфері торгівлі нафтопродуктами; особливості договірної форми торгівлі нафтопродуктами; юридичну відповідальність за правопорушення у сфері торгівлі нафтопродуктами в Україні.

Щодо загальної характеристики стану ринку нафтопродуктів в Україні варто вказати, що одним з основних проблемних питань на ринку нафтопродуктів в Україні є його надмірна, не завжди об'єктивно обумовлена та загрозна для енергетичної безпеки країни надзалежність від імпорту постачання нафтопродуктів, яка має тенденцію до посилення [14].

Разом з іншими чинниками це дуже ускладнює відновлення конкурентоспроможності вітчизняної нафтопереробки щодо нафтопереробного сектору сусідніх країн та експорту нафтопродуктів в Україну, які спираються на системну державну підтримку. Наразі іноземні нафтопереробні компанії – постачальники нафтопродуктів в Україну (зокрема, з Білорусі та інших країн) використовують низку конкурентних важелів, які ґрунтуються на інструментах масштабної державної підтримки протекціоністського характеру, субсидування, тарифних стимулів, нетарифних обмежень тощо [14].

Нині необхідно здійснити наступні заходи: підвищення ефективності антимонопольної та антидемпінгової політики на ринку нафтопродуктів з метою утвердження вільної конкуренції на ньому; проведення незалежного оцінювання основних фондів та сучасних

виробничих потужностей українських нафто-паливних суб'єктів; підвищення контролю за якістю нафтопродуктів, що ввозяться в Україну, а також за ціноутворенням на вітчизняному ринку нафтопродуктів; збереження стабільності на внутрішньому ринку нафтопродуктів; можливість застосування альтернативних засобів стимулювання технологічного оновлення українських нафтопереробних заводів, зокрема шляхом прискореної амортизації основних фондів; звільнення від оподаткування прибутків, які спрямовуватимуться на впровадження нових технологій; компенсації частини банківських відсотків за кредитами, що залучаються для оновлення виробництва тощо [13].

При цьому, очевидним результатом реформи галузі, започаткованої в межах Енергетичної стратегії України на період до 2035 р., має стати збільшення частки вітчизняних нафтопродуктів на українському ринку, зниження залежності від імпортних поставок, завантаження нафтотранспортної системи України, а також низка супутніх результатів (оптимізація зовнішньоторговельного балансу, забезпечення додаткових доходів державного бюджету внаслідок стабілізації ринку та збільшення обсягів власного виробництва тощо) [10; 14].

Таким чином, на наш погляд, в Україні існують значні проблеми в правовому регулюванні торгівлі нафтопродуктами, що пов'язані перш за все, тінізацією ринку нафтопродуктів, неврегульованістю конкурентних відносин між іноземними та національними суб'єктами торгівлі, не відповідна державна політика торгівлі нафтопродуктами з відсутністю дієвих контрольних важелів впливу.

Головною особливістю правового регулювання торгівлі нафтопродуктами в Україні є спрямованість державної політики на стабілізацію та зміцнення національного ринку торгівлі нафтопродуктами, в тому числі, шляхом реформування вітчизняного ринку та запровадження більш жорстких методів правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

2. Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 132/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 36. Ст. 340.

3. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 92. Ст. 3248.

5. Про альтернативні види палива: Закон України від 14.01.2000 № 1391-XIV. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 12. Ст. 94.

6. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі нафтопродуктами: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1997 р. № 1442 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 4 грудня 2019 р. № 1159). Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2019-%D0%BF>

7. Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 року № 927-2013-п. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927-2013-%D0%BF>

8. Про нафту і газ: Закон України від 12.07.2001 № 2665-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 50. Ст. 262.

9. Про організацію та проведення біржових аукціонів з продажу нафти сирової, газового конденсату власного видобутку і скрапленого газу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 року № 570-2014-п. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/570-2014-%D0%BF>

10. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>

11. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996 № 192/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 29. Ст. 139.

12. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 № 1039-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999 № 44. Ст. 391.

13. Ситуація на ринку нафтопродуктів України: аналітична записка Національний інститут стратегічних досліджень: офіційний веб-сайт. 2020. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/389/>

14. Тенденції ринку нафтопродуктів: можливості 2019 року. Юридична газета: інформаційний веб-сайт. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/energetichne-pravo/tendenciyi-rinku-naftoproduktiv-mozhlivosti-2019-roku.html>

Перун С.В.

викладач,

*Коледж управління, економіки і права
Полтавської державної аграрної академії*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ НА БІРЖАХ, АУКЦІОНАХ, КОНКУРСАХ

Актуальність даної теми полягає в тому, що господарський договір є основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання та важливим інструментом правової організації господарського життя суспільства в цілому. Незважаючи на значну наукову діяльність в галузі господарського права, залишається необхідність детального вивчення й аналізу нормативно-правових актів, які регулюють сферу договірних відносин у господарському праві [1, с. 1].

Важливість цієї теми привертає увагу багатьох відомих науковців даної галузі права, які вивчають та шукають шляхи покращення та вдосконалення господарського права, над цією темою працюють такі автори, як Теличко О.А., Іванюк Н.В., Кучер О.М., Полішко Н.Л. та інші.

Згідно ст.650 Цивільного кодексу України Особливості укладення договорів на біржах, аукціонах, конкурсах тощо встановлюються відповідними актами цивільного законодавства [2, ст. 650]. Такий зміст коментованої статті дає змогу зробити висновок, що положеннями ЦК України особливості укладання договорів на біржах, аукціонах, конкурсах тощо, не встановлюється.

Стаття 185 Господарського кодексу України Особливості укладання господарських договорів на біржах, ярмарках та публічних торгах [3, ст. 185]. відповідно до її змісту до укладання господарських договорів на біржах, публічних торгах застосовуються загальні правила укладання договорів на основі вільного волевиявлення, з урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність бірж, публічних торгів, конкурсів. Дана стаття ГК не розкриваючи особливостей укладання договорів, зокрема на біржах, ярмарках 100 тощо, робить відсилання до інших

нормативно-правових актів. Порядок укладання біржових торгів має декілька етапів, порушення яких може призвести до визнання біржового договору недійсним.

Встановлення договірних відносин відбувається в умовах конкуренції, при чому конкуренція може існувати як між тими суб'єктами, які пропонують до продажу який-небудь товар, так і між суб'єктами, які бажають придбати цей товар на певних умовах. Доречно зазначити, що конкуренція покупців має місце як під час укладання договорів на аукціонах, конкурсах, так і під час укладання договорів на біржах, проте в біржовій торгівлі можлива конкуренція не лише покупців, а й продавців.

Також слід зазначити, що правова регламентація порядку укладання договорів здійснюється через спеціальні нормативно-правові акти, які регулюють не окремі види господарсько-договірних зобов'язань, а організацію та проведення біржової торгівлі, аукціонів, конкурсів [4, с. 320].

Біржовою операцією визнається угода, що відповідає сукупності зазначених нижче умов: а) якщо вона являє собою купівлю-продаж, поставку та обмін товарів, допущених до обігу на товарній біржі; б) якщо її учасниками є члени біржі; в) якщо вона подана до реєстрації та зареєстрована на біржі не пізніше наступного за здійсненням угоди дня [5, ст. 15].

Що стосується аукціонів, конкурсів та інших процедур, то наразі в Україні відсутній єдиний спеціальний нормативно-правовий акт, який визначав би особливості проведення аукціонів, конкурсів та подібних процедур укладання договорів. Законодавча база з цього питання досить широка, однак відповідні спеціальні акти носять досить специфічний характер, що не дозволяє чітко визначити правову природу і сутність аукціонного, конкурсного та інших подібних способів укладання договорів. Зрозуміло, це не сприяє ефективності правового регулювання цієї сфери цивільно-правових відносин. Досить показовим у цьому аспекті є те, що правовими актами закріплено більше десяти визначень поняття «аукціон», та є близько восьми визначень поняття «конкурс». Окрім цих термінів у законодавстві використовується терміни «торги» і «тендер». Така значна кількість визначень одних і тих же понять, на жаль, не

свідчить про розробленість питання і на практиці виникає чимало труднощів [6, ст. 2].

На мою думку, у зв'язку з даними проблемами є потреба розроблення загальної моделі укладання договорів в умовах конкуренції продавців і покупців. Така модель повинна бути створена тому, що підставою для укладання договору є складний юридичний факт, що включає попередній договір та основний договір, зміст якого визначається умовами попереднього договору. Також загальні умови укладання біржових угод у вигляді єдиного документа, порядку встановлення розбіжностей, що виникають під час укладання угод тощо мають бути врегульовані в законодавчих актах про біржову діяльність.

Отже, дивлячись на ситуацію, що складається актуальні правові проблеми господарської діяльності в Україні є досить великими. Законодавець повинен робити максимум зусиль для подолання всіх неточностей в складанні 101 господарських договорів для того, щоб виникало ще менше спірних питань в їх розв'язанні. Що стосується ЗУ «Про товарні біржі» хочеться порадити внести корективи в розділи та статті, які регулюють порядок укладання біржових угод.

Розглядаючи дану проблему детальніше і вивчаючи її історію розуміємо, що українське законодавство не стоїть на місці, а з кожним роком все більше розвивається.

Список використаних джерел:

1. Теличко О.А., Іванюк Н.В. Проблеми укладання господарських договорів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Том № 1. С. 29–32.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. С. 356.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. С. 344.
4. Мічурін Є.О. Техніка складання договорів: Наук.-практ. посібник. Харків : Юридичний світ, 2006. 356 с.
5. Про товарну біржу: Закон України від 10 грудня 1991 р. № 1956-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 10. Ст. 82.
6. Полішко Н.Л. Особливості укладання договорів на торгах, аукціонах, конкурсах. *Юридична наука*. 2011. № 4-5. С. 28–30.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анісімова А.О.

*провідний юрист відділу захисту та адвокації
представництва Норвезької ради
у справах біженців в Україні*

ГРОШОВА КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ЗРУЙНОВАНЕ ЖИТЛО ЯК ЗАХІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ПОСТРАЖДАЛОГО ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

З початку збройного конфлікту на Сході України було пошкоджено або зруйновано понад 55 тисяч житлових будинків. Відсутність адміністративного механізму виплати грошової компенсації за втрачене житло залишається однією з найбільш часто згадуваних проблем серед постраждалого населення [1, с. 14].

За майже шість років воєнних дій у Донецькій та Луганській областях грошову компенсацію за зруйноване житло отримали лише мешканці м. Лисичанська (Луганська область), які втратили своє житло у результаті руйнування у 2014 році стовосьмиквартирного будинку № 17 кварталу Жовтневої революції (Східного). Постраждалі власники 89 квартир отримали грошову компенсацію за своє зруйноване житло, а інші мешканці цього будинку, які проживали у квартирах комунальної форми власності, були забезпечені житлом [2]. Вирішення житлових проблем значної кількості постраждалого населення м. Лисичанська й до сьогодні залишається єдиним прикладом реалізації органами місцевої виконавчої влади та місцевого самоврядування своїх повноважень у сфері соціального захисту постраждалих від збройного конфлікту, які втратили своє житло.

Забезпечення житлом або виплата грошової компенсації постраждалим, житло яких стало непридатним для проживання в

результаті збройного конфлікту, є заходами соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації (ст. 86 Кодексу цивільного захисту України (далі – КЦЗ України) [3] та функцією держави, що спрямована на захист від надзвичайних ситуацій, зокрема ліквідацію їх наслідків і надання допомоги постраждалим.

Необхідність подолання наслідків надзвичайної ситуації, до якої призвели воєнні дії на Сході України, була усвідомлена державою ще у січні 2015 року, коли Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) своїм розпорядженням встановив режим надзвичайної ситуації в Донецькій та Луганській областях [4]. Ще тоді було наголошено на необхідності координації дій державних органів та функціонуванні єдиної державної системи цивільного захисту для подолання наслідків надзвичайної ситуації соціального та воєнного характеру, що набула державного рівня.

Проте перші кроки держави щодо соціального захисту постраждалих, чие житло було пошкоджено або зруйновано в результаті збройного конфлікту, було зроблено лише 10 липня 2019 року шляхом внесення змін до постанови КМУ від 18 грудня 2013 року № 947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання» (далі – Постанова КМУ № 947) [5]. Після набрання чинності новою редакцією Постанови КМУ № 947, на перший погляд, питання відсутності функціонуючого адміністративного (позасудового) механізму отримання компенсації за втрачено житло, здається вирішеним, особливо після того, як кошти на виплату такої компенсації були передбачені в Державному бюджеті України на 2020 рік (40, 2 мільйонів гривень) [6].

Найголовнішою проблемою обрання саме цього підзаконного нормативно-правового акту для врегулювання питань надання грошової компенсації є те, що спочатку, в 2013 році, Постанова КМУ № 947 була прийнята на виконання ст. 89 КЦЗ України, що передбачає надання лише грошової допомоги за пошкоджене житло і лише тим постраждалим, які залишилися на попередньому місці проживання.

Тобто наразі дія цієї постанови, зокрема щодо осіб, які втратили своє житло, розповсюджується лише на обмежене коло постраждалих – тих, хто залишилися на попередньому місці проживання. І тут виникає наступне питання щодо того як людина, житло якої повністю зруйновано та стало непридатним для проживання внаслідок обстрілів, могла залишитися на своєму попередньому місці проживання.

Крім того, згідно чинної редакції Постанови КМУ № 947 постраждалими визнаються особи, житлові будинки (квартири) яких було зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації. Тут одразу варто зауважити, що режим надзвичайної ситуації в Донецькій і Луганській областях було встановлено 26 січня 2015 року [4], а велика кількість житла було зруйновано ще у 2014 році. Отже, це створює потенційний ризик того, що постраждалим, які втратили своє житло до січня 2015 року, може бути відмовлено у наданні грошової компенсації.

Ще одним питанням, що заслуговує окремої уваги та викликає певну стурбованість, є сам розмір такої грошової компенсації. Згідно Постанови КМУ № 947 в редакції від 10 липня 2019 року розмір грошової компенсації за зруйноване житло визначається за показниками опосередкованої вартості спорудження житла у регіонах України відповідно до місцезнаходження такого зруйнованого житлового будинку (квартири), але не може бути більше ніж 300 тисяч гривень. Це положення Постанови КМУ № 947 йде всупереч ч. 10 ст. 86 КЦЗ України, де ніяких обмежень щодо граничної суми грошової компенсації не встановлюється. І тут варто зазначити, що положення Постанови КМУ № 947 як підзаконно-правового акту не можуть суперечити закону (КЦЗ України), на виконання якого його було прийнято.

Якщо виходи із середньорічних показників опосередкованої вартості спорудження житла в Донецькій та Луганській областях на 2020 рік [7], то постраждали, що втратили своє житло в результаті збройного конфлікту, могли б розраховувати на грошову компенсацію в розмірі 14 322 тисяч гривень (Донецька область) та 13 080 тисяч гривень (Луганська область) за 1 кв. м втраченого

житла. Таким чином, встановлене Постановою КМУ № 947 обмеження суми такої виплати унеможливорює отримання грошової компенсації за більш ніж 20 кв. м (Донецька область) та 23 кв. м (Луганська область), що взагалі ставить під сумнів виконання головної функції такої компенсації – забезпечення житлом постраждалого населення (ст. 86 КЦЗ України).

Підсумовуючи, варто відзначити необхідність внесення відповідних змін до чинної редакції Постанови або прийняття зовсім іншого законодавчого або підзаконного нормативного правового акту, що врегулював би питання надання грошової компенсації за втрачене житло, причому з урахуванням особливостей надзвичайної ситуації, що сталася в країні (велика кількість постраждалих, які втратили своє житло, затяжний характер збройного конфлікту тощо). У такому нормативно-правовому акті варто передбачити альтернативність вирішення житлового питання населення, чие житло було зруйноване внаслідок збройного конфлікту, а саме можливість забезпечення житлом (наприклад, шляхом позачергового надання житла, будівництва, закупівлі житлових будинків або квартир для постраждалих) або надання грошової компенсації.

Список використаних джерел:

1. Огляд гуманітарних потреб в Україні (2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/ukraine_2020_humanitarian_needs_overview_en.pdf
2. Офіційний сайт Лисичанської міської ради. Відновлення Луганщини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lis.gov.ua/vosstanovlenie-luganshchiny/16216-eshche-dvum-zhitelyam-doma-17-vruchili-ordera-na-poluchenie-kvartir-2.html>
3. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 89. – Ст. 3589.
4. Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 січня 2015 р. № 47-р // Урядовий кур'єр. – 2015. – 28 січня. – С. 12.
5. Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. № 947: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 623 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/623-2019-%D0%BF#n10>

6. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX>

7. Про прогнози середньорічні показники опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України на 2020 рік: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 2 грудня 2019 р. № 287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Nakaz-287.pdf>

Михайлова Л.С.

студентка,

Київський університет права

Національної академії наук України

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ І ПОДОЛАННЯ МОБІНГУ В КОЛЕКТИВІ

На сьогоднішній день тема подолання та запобігання мобінгу постала вкрай гострою для українського суспільства. Актуальність обумовлена тим, що кількість людей які потерпають від мобінгу, зростає в Україні з кожним днем.

Відповідно до аналізу статистичних даних, один з трьох найманих працівників зазнають психологічне насилля на робочому місці, що спричиняє депресивні стани, неврози, провокує подальше звільнення з роботи, судові процеси.

Мобінг (від англ. mob – юрба) – це систематичне цькування, психологічний терор, форми зниження авторитету, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його звільнення [3, с. 55].

Вивченням проблеми мобінгу займались такі науковці, як С. Бродський, О. Качмар, О. Кірейчевим, Ю. Кравцовою, О. Сорока, О. Сердюк, О. Тіщенко, Ю. Філіпповою, Д. Колодей та ін.

Вище зазначені науковці приділяють увагу врегулюванню боротьби із психологічним тиском між працівниками на основі досвіду іноземних країн.

Практика окремих країн-членів ЄС, дозволяє захистити своїх працівників шляхом гарантування та забезпечення на справедливі та безпечні умови праці. Більшість зарубіжних країн мають власний досвід, вдосконалення нормативно-правової бази, яка запобігає поширенню мобінгу, як соціального явища.

Здійснюючи порівняння з іншими країнами-членами ЄС, Італія має певну особливість підходу до захисту прав працівників від мобінгу. В 1996 році в Італії була створена окрема організація для боротьби з мобінгом, мета якої була направлена:

а) сприяння, підтримка та координація наукових досліджень, консультаційних досліджень, публікацій, а також проведення семінарів по темі мобінгу;

б) підвищення обізнаності працівників в сфері мобінгу, тобто інформаційні послуги;

в) профілактика, догляд і фізична і психологічна реабілітація особам, постраждалим від мобінгу, як у соціальному, так і професійному середовищі, у тому числі проходження стаціонарного лікування.

Великим аспектом у порушенні мобінгу в колективі є доведення працівником факту, що свідчить про домагання, шкоду здоров'ю, яка була причинена внаслідок психологічного тиску і причинний зв'язок між ними. На противагу розгляду таких конфліктів в інших країнах, де «мобер» повинен виправдовувати себе та свої дії.

У правовій системі Італії захист від мобінгу врегульовано конституційним і цивільним законодавством. Варто зазначити, що ст. 32 Конституції Італії встановлює право на охорону здоров'я як фундаментальне право індивіда і як загальний інтерес, а ст. 35 Конституції Італії захищає працю у всіх її формах і проявах. Здійснення приватної господарської діяльності не повинно суперечити суспільним потребам і шкодити безпеці, свободі та людській гідності. В Італійській республіці разом з терміном «мобінг» також вживаються «психологічний тиск» і «психологічний тероризм». У цій країні захист працівника від мобінгу будується на широкому судовому тлумаченні

необхідності захисту особистості працівника (ст. 2087 Цивільного кодексу Італії) і метою боротьби з пресингом є забезпечення захисту гідності найманого працівника [2, с. 96].

Проаналізувавши захист прав та свобод осіб, які потерпіли в наслідок цькування з боку працівників та керівництва на прикладі Італії можемо визначити заходи запобігання для зменшення мобінгу в Україні.

Одну з важливих ролей в запобіганні мобінгу в колективі відіграє керівник. Саме він повинен контролювати та володіти обстановкою, не допускати вчинення цькування працівниками, здійснювати підвищення кваліфікації в соціально-психологічному напрямку, а також проводити семінари для робітників, загально корпоративні тренінги, спільні навчання з метою підвищення професійних знань та навичок.

Якщо все ж таки керівництво отримало певну інформацію про вчинення мобінгу в колективі, він повинен вжити ряд заходів щодо виведення особи з психологічної атаки:

- звернути увагу на співробітників і з'ясувати хто є ініціатором;
- з'ясувати причину;
- знайти спосіб порозуміння з «мобером»;
- донести до працівників негативний вплив мобінгу на роботу колективу;
- встановити правила й норми на локальному рівні для запобігання мобінгу.

Українське законодавство ще не закріпило чіткий механізм для врегулювання даного соціально явища, але, наприклад, у ст. 3 Конституції України наголошується, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Також згідно зі ст. 68 Конституції України «кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Праву на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відповідає обов'язок не поширювати про особу недостовірну інформацію та таку, що ганьбить її гідність, честь чи ділову репутацію» [1].

На основі вище викладеного можна зробити висновок, що проблема мобінгу є актуальною завжди, не тільки для України, а й для країн Європи. Саме цей вид психологічної атаки є більш впливовим в трудовому колективі, що потребує врегулювання на законодавчому рівні. Для врегулювання даного явища потрібно внести зміни до українського законодавства, які б надали можливість працівнику-потерпілому відчувати захист від мобінгу в трудовому колективі, а роботодавцю права та певні обов'язки в сфері урегулювання даної проблеми.

Ефективним також були б нормативно-правові акти, що можуть бути запозиченими з законодавства закордонних країн, які надавали б працівнику та роботодавцю право укладення «антимонопольної угоди» з визначенням матеріального відшкодування постраждалій стороні. На разі в Україні тільки починає запроваджуватись та вдосконалюватись система механізмів протидії психологічному тиску на робочому місці, яка в подальшому буде покращувати та захищати свої права та інтереси як найманих працівників, так і роботодавців.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Гаращенко Л.П. Правове регулювання заборони мобінгу в законодавстві зарубіжних країн. *Юридичний вісник*. 2016. № 3(40). С. 95–98.
3. Колодей К. Моббинг. Психотеррор на рабочем месте и методы его преодоления / пер. с нем. Харьков : Изд-во Гуманитарный Центр, 2007. 368 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Ковалевич Б.В.

магістр,

*ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОНЛАЙН-МЕДІА

Сьогодні питання правового регулювання засобів масової інформації в Україні є надзвичайно актуальним. Насамперед, це пов'язано із роллю ЗМІ в сучасному суспільстві та їхнім впливом на ключові політичні події. Наразі саме провідні ЗМІ формують інформаційний порядок денний країни. Із розвитком мережі Інтернет веб-ресурси поволі займають свою нішу в новинному просторі світу. Інтернет-ресурси можна розглядати як медіа-середовище, аналогічне телебаченню, радіо та пресі. В Україні нараховується близько 23 мільйонів інтернет-користувачів [1], які активно користуються онлайн-ресурсами, у тому числі онлайн-медіа. Тому питання регулювання таких ЗМІ набуває дедалі гострішого характеру.

Перша за все, слід зазначити, що загалом діяльність ЗМІ в Україні регулює низка законів, зокрема Конституція України, Закони України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну таємницю», «Про інформаційні агентства». Однак, коли мова йде про онлайн-медіа, то чинне законодавство не містить навіть точного визначення поняття, яке відповідає засобам масової інформації в мережі Інтернет, оскільки наразі медіа-сфера регулюється законами, прийнятими переважно в середині 90-х років.

Розглядаючи питання регулювання інформаційних веб-ресурсів, потрібно чітко розуміти неможливість поширення на діяльність онлайн-медіа існуючих правових норм в інформаційній сфері без внесення

відповідних змін. Насамперед, це зумовлено особливостями онлайн-технологій загалом і мережі Інтернет зокрема, а саме [2, с. 32]:

- транскордонний характер розміщення і використання інформаційних продуктів, які знаходяться на веб-сайтах;
- відносну або абсолютну анонімність авторів, що розміщують інформацію;
- мультимедійний характер подання інформації (використання фото-, аудіо та відеоконтенту);
- інтерактивність (можливість активного інформаційного обміну споживача інформації з її джерелом);
- різну державну юрисдикцію учасників інформаційних відносин, що реалізуються за допомогою Інтернет-технологій через розміщення серверів у різних країнах світу;
- легкість трансформації, виправлення і видалення інформаційних продуктів, розміщених на веб-сайтах;
- складність визначення часу розміщення інформації на веб-сайтах або її подальшої трансформації та видалення.

Також на відміну від традиційних ЗМІ, онлайн-медіа вирізняються оперативністю розповсюдження інформації. Тоді як телерадіокомпанії та друковані видання відбирають ключову інформацію для новинних блоків, онлайн-медіа мають змогу публікувати до кількох сотень новин щодня. Завдяки такій швидкості оновлення онлайн-медіа використовуються як джерело інформації для традиційних ЗМІ. Проте через низьку культуру журналістики, яка, на жаль, є наразі звичним явищем в українському медіа-просторі, розміщену на веб-ресурсах недостовірну інформацію часто поширюють традиційні ЗМІ з посиланням на відповідне джерело в мережі. У зв'язку з цим авторів таких матеріалів неможливо притягнути до відповідальності відповідно до статті 67 Закону України «Про телебачення та радіомовлення», а честь, гідність і ділову репутацію осіб немає можливості захистити правовими засобами.

У зв'язку з цим актуалізується питання реєстрації онлайн-медіа, завдяки якій на них починають розповсюджуватися норми чинного законодавства в інформаційній сфері й вони починають нести відповідальність за поширення недостовірної інформації на рівні з

традиційними ЗМІ. Адже відомо, що неодмінною умовою діяльності друкованих засобів масової інформації є їхня державна реєстрація (стаття 11 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»), а для здійснення телерадіомовлення необхідно отримати відповідну ліцензію (стаття 23 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»). У випадку порушення законодавства відповідна реєстрація може бути скасована, а ліцензія – анульована. Втім, статус, порядок створення та засади діяльності онлайн-медіа безпосередньо не регламентуються жодними законами чи нормативно-правовими актами [3].

Але незважаючи на потребу в регламентації діяльності онлайн-медіа, багато правників притримуються думки, що реєстрація онлайн-медіа має залишатися добровільною. Власники подібних ресурсів мають самі розуміти, що завдяки подібній легалізації працівники онлайн-медіа матимуть повноцінний статус журналістів, а на самі видання будуть поширюватися права та обов'язки засобів масової інформації. Водночас, якщо держава буде вимагати обов'язкову реєстрації всіх українських онлайн-медіа, встановлюючи у випадку відмови обмеження щодо їхньої діяльності, то такі дії вважатимуться спробою поширити державний контроль над інформаційною діяльністю, включно із цензурою [4, с. 20].

Подібної думки притримуються і сучасні українські законотворці. Серед останніх зрушень у цьому напрямку – внесений до Верховної Ради України проект Закону України «Про медіа». Однією з позитивних рис законопроекту є чітке визначення поняття онлайн-медіа [5]. Так, онлайн-медіа – це медіа, що поширює інформацію у текстовій, аудіо, візуальній чи іншій формі у електронному (цифровому) вигляді за допомогою мережі Інтернет, у тому числі з використанням програмного забезпечення та пристроїв для інтерактивних масових комунікацій, крім аудіовізуальних медіа. Хоча Законом не передбачено обов'язкової реєстрації таких медіа, проте відповідно до частини четвертої статті 38 Закону суб'єкти у сфері онлайн-медіа зобов'язані оприлюднювати та регулярно оновлювати на своєму веб-сайті такі вихідні дані, як офіційна назва онлайн-медіа; поштова адреса, телефон, адреса електронної пошти суб'єкта; ідентифікатор онлайн-медіа в Реєстрі у випадку реєстрації.

Це має дозволити відслідкувати власника ресурсу й вирішити проблему територіальної юрисдикції. Крім того, Законом передбачено порядок спростування неправдивої інформації (частина дванадцята статті 44 Закону), а також розглядається питання притягнення онлайн-медіа до відповідальності за порушення національного законодавства.

Хоча законопроект намагається вирішити певні проблеми, які наразі існують у сфері онлайн-медіа, в ньому є певні недоліки. Зокрема, в ньому чітко не розглядаються аспекти, пов'язані з можливим оперативним видаленням й редагуванням інформації на веб-ресурсах і легкістю їхнього закриття у випадку відсутності офіційної реєстрації, а також можливістю зазначення неправдивих вихідних даних. Водночас потрібно дотримуватися балансу між виправданим контролем за діяльністю медіа та цензурою.

Отже, незважаючи на позитивні зрушення у сфері регулювання онлайн-медіа в Україні та розробку відповідних законопроектів, досі залишається актуальним уточнення таких норм відповідно до всіх особливостей функціонування веб-ресурсів і вимог щодо свободи слова.

Список використаних джерел:

1. В Україні значно виросла інтернет-пенетрація. Дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://inau.ua/news/v-ukrayini-znachno-vyroslo-internet-penetraciya>
2. Баранов О.А. Правове регулювання ЗМІ, що використовують інтернет-технології / О.А. Баранов // Правова інформатика. – 2012. – № 2(34). – С. 28–38.
3. Правове регулювання «інтернет – засобів масової інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_24640
4. Романов Р. Інтернет в Україні в контексті відносин людини, суспільства та держави / Р. Романов // Свобода висловлювань і приватність. – 2002. – № 3. – С. 4–20.
5. Проект Закону «Про медіа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67812

Толкач С.А.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ НЕТОЧНОСТІ МОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Кожен закон України перед тим як почати діяти, повинен пройти так звані етапи «зародження», «становлення» та «розквіту», тобто написання тексту проекту закону, внесення законопроекту до Верховної Ради України, читання, внесення поправок, ухвалення, підписання, набуття чинності тощо. До кожного етапу встановлено ряд вимог, які необхідно дотримуватися законодавцю. Пройшовши всі етапи законодавчого процесу, новий мовний закон, а саме Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (далі – Закон 2704-VIII) від 25 квітня 2019 року, набув чинності 16 липня 2019 року та почав регулювати найважливіші суспільні відносини. Тому логічним є те, що Закон 2704-VIII відповідає всім «стандартам», зокрема вимогам щодо складання тексту нормативно-правового акта. Детальний аналіз вказаного етапу викликає значний дослідницький інтерес.

Згідно з Правилами оформлення проектів законів та основних вимог законодавчої техніки, особливу увагу необхідно звертати на точність термінології [1]. Застосування багатозначних термінів, неточних формулювань та неясних для читача положень, може привести до виникнення юридичних колізій або викривлення правової свідомості в результаті використання законодавцем незрозумілих термінів нормативно-правового акта. Для того, щоб певний закон був зрозумілим та застосовувався кожним однаково, законодавець вводить в його структуру статтю під назвою «Визначення термінів». Трактуюння юридичних понять, що використовуються в нормативно-правовому акті самим законотворцем підтверджує факт дотримання вимоги щодо відповідності тексту принципу «правової визначеності». Цікавим є те, що Закон 2704-VIII не містить статті «Визначення термінів» (яка наявна в більшості актах українського законодавства), і цей факт є

недоліком мовного закону. Щоб в цьому переконатися розглянемо декілька термінів Закону 2704-VIII та проблемні питання їх визначення.

Першим прикладом є термін «публічна сфера», який описує площину дії норм Закону 2704-VIII. Відповідно до статті 2, дія нового мовного закону поширюється на всі сфери суспільного життя, визначених Законом 2704-VIII, на всій території України, окрім приватного спілкування та здійснення релігійних обрядів [2]. Зрозуміло, що чітка вказівка на термін, який описує площину застосування положень нового мовного закону («публічна сфера»), відсутня. Хоча законодавець не надав офіційного визначення цього поняття, він відіслав читача до переліку видів публічних сфер, які й відображають сутність досліджуваного терміна. Цей список виглядає приблизно так: в роботі органів державної влади; у нормативно-правових документах; діловодстві та документообігу; освітній, науковій, культурній, медичній; на телебаченні та радіомовленні тощо [2]. Таке посилання на види публічних сфер і є законодавчим тлумаченням терміну «публічна сфера». Але вказана своєрідна дефініція цього терміну не зможе запобігти виникненню суперечливих думок з приводу встановлення меж між публічною сферою та приватною, які сприяють правильному застосуванню норм Закону 2704-VIII. Тільки визначення поняття як сукупність його сутнісних ознак, а не перелік видів досліджуваного явища, допоможе знайти правильну відповідь на запитання: «в яких випадках відбувається порушення мовного закону, а в яких – ні».

Якщо звернутися до доктринальних підходів тлумачення терміна «публічна сфера», можна дійти до висновку про те, що правильне трактування сфери дії нормативно-правового акта напряду залежить від точного розуміння відповідного поняття. Першим вченим, що розкрив сенс категорії «публічна сфера», став Ю. Габермас. Він вважав, що «публічна сфера» – це та сфера соціального життя, в якому формується громадська думка [3, с. 231]. Також існує наукова позиція, відповідно до якої, «публічна сфера» – це спосіб забезпечення в суспільстві клімату причетності до управління суспільними справами і демократизму [4, с. 5]. За допомогою публічної сфери відображається взаємозв'язок суспільства та

держави, в якому держава представляє інтереси всього суспільства, які сформовані на основі приватних інтересів. Можна дійти до висновку, що публічна сфера – це сфера соціального життя, яка відображає активну участь громадян в управлінні державою суспільними справами, тобто в політичному процесі. Це означає, що сформувавши приватні інтереси, особа зможе вплинути на виникнення публічного інтересу, який спрямований на задоволення потреб всього суспільства. Тому варто звернути увагу на нагальність встановлення терміну «публічна сфера» творцем законодавчої бази, оскільки відповідне поняття відображає сферу поширення дії мовного закону.

Наступним прикладом, який доведе необхідність закріплення термінологічної бази в Законі 2704-VIII, є термін «обмежене коло осіб». Відповідно до статті 29, заходи, що організовуються повністю чи частково органами державної влади, органами місцевого самоврядування, державними установами тощо, є публічними заходами. Закон 2704-VIII встановлює обов'язок проведення публічних заходів виключно українською мовою. При цьому, коли вони проводяться недержавною мовою, то організатори зобов'язані забезпечити синхронний або послідовний переклад державною мовою, якщо цього вимагає хоча б один учасник такого заходу. Також зазначено, що положення не поширюється на заходи для обмеженого кола осіб та заходи, організовані спеціально для іноземців та/або осіб без громадянства [2]. Але визначення терміна «обмежене коло осіб» відсутнє, тому стає незрозуміло, хто відноситься до таких осіб. Якщо кожен публічний захід, який організований, наприклад, такою державною установою, як вищий навчальний заклад, визначати як для «обмеженого кола осіб», то можна нехтувати обов'язком застосування української мови. Тож важливим є встановлення визначення відповідного терміну для того, щоб уникнути виникнення порушень з боку суб'єктів організації публічного заходу, які замість забезпечення проведення заходу українською або надання перекладу, можуть змінити статус заходу, щоб не нести додаткових обтяжень у вигляді забезпечення перекладача та оплати за його послуги.

Ще одним суперечливим поняттям, що міститься в Законі 2704-VIII є термін «вульгаризація української мови». Він зустрічається лише одноразово серед чинного національного законодавства загалом, та в тексті Закону 2704-VIII зокрема. Відповідно до статті 3 встановлено одне із його завдань, яке виражається у підтримці української мови шляхом запобігання вульгаризації української мови та змішування її з іншими мовами [2]. Від латинського вульгаризм – «vulgaris» означає звичайний, брутальний, простий. Мається на увазі простіший або грубіший, ніж норма – нормативна лексика, тобто літературна. Щось, що існує поза межами нормального спілкування [5]. Як зазначає Академічний тлумачний словник української мови, це «грубе слово або вираз, що перебуває поза нормами літературної мови» [6, с. 787]. Тому можна зробити висновок, що «вульгаризація української мови» це процес застосування вульгаризмів до української мови, а саме викривлення українських слів або виразів у бік їх спрощення. Відсутність визначення цього терміна навряд чи призведе до нехтування нормами Закону 2704-VIII або до виникнення хибних думок з приводу розмежування сфер поширення дії мовного закону, але встановлення його дефініції законодавцем також має важливе значення. Це пов'язано з тим, що поняття «вульгаризація української мови» є новим та унікальним в українському законодавстві, однакове розуміння якого необхідне для якісного застосування правниками-практикантами та науковцями в майбутньому.

Отже, пильна увага термінологічним аспектам будь-якого нормативно-правового акта (наразі було досліджено новий мовний закон), має позитивний вплив на правову систему країни загалом. Встановлення визначення термінів з боку самого законодавця сприятиме запобіганню виникненню суперечливих питань з приводу їх тлумачення та застосування. Тож варто відмітити необхідність запровадження статті «Визначення термінів» в структуру Закону 2704-VIII, що допоможе уникнути деформацій праворозуміння в процесі практичного застосування мовного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації) : Правила, Рекомендації від 01.06.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06/sp:wide> (дата звернення: 02.02.2020).
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 02.02.2020).
3. Бодрунова С.С. Концепции публичной сферы и медиакратическая теория: поиск точек соприкосновения. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2011. Том 14. № 1(54). С. 110–132.
4. Оболенський О., Лукін С. Публічне управління: публічна сфера, публічне право і публічна політика – співвідношення понять : зб. наук. Праць / Дніпропетровський регіон. ін-т держ. упр. НАДУ при Президентові України, 2013. Вип. 2(17). С. 3–11.
5. Вульгаризм. *Енциклопедія сучасної України* : веб-сайт. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=30110 (дата звернення: 02.02.2020).
6. Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970. 799 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВІКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Єйнікова К.В.

студентка,

Одеський національний морський університет

СУЧАСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Невід’ємним фактором у практичному застосуванні норм кримінального права є правильність кваліфікації того чи іншого злочину. Для цього у теорії кримінального права виник своєрідний апарат – склад злочину.

Чинний Кримінальний кодекс України використовує термін «склад злочину» у низці статей як Загальної, так і Особливої частин (ч. 5 ст. 110², ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 258³, ч. 4 ст. 258⁵ КК) [4].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 КК, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК [1].

Згідно з ч. 1 ст. 13 КК закінченим злочином визнається діяння, яке містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК [1].

Частина 2 ст. 17 КК передбачає, що особа, яка добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину [1].

Однак, незважаючи на вище сказане, КК України не містить визначення поняття складу злочину. Це дозволяє вченим варіювати власні тлумачення даного терміну.

Так, наприклад, А.В. Іванчин визначає склад злочину як систему елементів, які характеризують будь-яке діяння як визначений злочин, тобто описаний у частині статті КК або статті КК, яка не поділяється на частини.

Дещо своєрідне і по-своєму оригінальне визначення поняття складу злочину запропоноване В. К. Грищуком, який вважає, що це законодавча (юридична) модель злочину, яка становить систему передбачених законом України про кримінальну відповідальність (КК України) об'єктивних і суб'єктивних елементів, кожен із яких має свої ознаки.

Проте більшість правознавців дотримуються думки, що склад злочину – це сукупність передбачених кримінальним законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують суспільне небезпечне діяння як злочин.

Дане визначення дозволяє сформулювати певні ознаки складу злочину як правового явища:

1) це юридична конструкція, характер якої виражений у поданих визначеннях словами «сукупність елементів», «система елементів», «юридична модель» та ін., які відрізняються залежно від правових підходів їх авторів, проте не змінюють сутність цієї властивості поняття – склад злочину одна з найбільш поширених юридичних конструкцій у кримінальному праві;

2) складовими юридичної конструкції складу злочину є певні «одиниці» (елементи чи/та ознаки), які характеризують об'єктивний та суб'єктивний склад людської поведінки – фактично всі можливі сторони реального акту поведінки;

3) мета існування цієї конструкції – визначення діяння злочином.

Слід зазначити, що поняття складу злочину, зміст й обсяг його елементів та ознак, його функціональне навантаження та законодавче регулювання можуть бути неоднаковими, якщо йдеться про кримінально-правові традиції різних країн, тим більше, коли ці країни належать до неоднакових правових сімей. Але і в межах однієї правової сім'ї спостерігаються досить суттєві відмінності у підходах щодо розуміння окремих характеристик складу злочину [2].

Відомо, що Україна, яка раніше була представлена «соціалістичною» правовою сім'єю, трансформувалася (стала орієнтуватися) до романо-германської правової сім'ї. При цьому ні в кого не викликає заперечень, що вагомими репрезентантами романо-германської правової сім'ї є зокрема Франція та Німеччина.

Однак, порівняно з Україною, кримінальному законодавству тієї ж Франції не відоме поняття «склад злочину», але воно знає три елементи злочину: 1) легальний (діяння закріплене у законі); 2) матеріальний (об'єктивні ознаки злочинного діяння); 3) моральний (суб'єктивні ознаки злочинного діяння).

Не вживається термін «склад злочину» й у кримінальному законодавстві та доктрині Німеччини, а замість цього там йдеться про «склад діяння».

У кримінальному праві держав англо-американської правової сім'ї (зокрема, в Англії та США) також не йдеться про склад злочину; замість нього доктрина та судова практика виокремлюють два елементи злочину – «actus reus» (характеризує об'єктивну сторону злочину) та «mens rea» (характеризує суб'єктивну сторону злочину), які мають поєднуватися, утворювати одне ціле, «іти в парі», інакше не буде підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності та призначення їй відповідного покарання. При цьому «actus reus» – це вчинене особою протиправне вольове діяння (дія чи бездіяльність), яке часто позначається терміном «поведінка» («conduct»); щодо причинності, то сторона обвинувачення має довести, що дії особи були закономірною та безпосередньою причиною небезпечних наслідків. «Mens rea» (у перекладі – «винний дух», «злий розум», «заборонений умонастрій») – це кримінальний намір, стан психіки, що відбиває винність особи.

Отже, кримінальне право держав англо-американської правової сім'ї також оминає питання щодо «складу злочину».

Невирішеним залишається це питання й у кримінальному праві держав інших правових сімей (зокрема, у державах-репрезентантах правової сім'ї Далекого Сходу чи мусульманської правової сім'ї).

Навіть якщо аналізувати кримінальне право сусідніх із Україною держав (зокрема, Російської Федерації чи Республіки Білорусь), то і там можна знайти суттєві відмінності щодо законодавчих і доктринальних поглядів на проблему складу злочину. Наприклад, якщо за КК Російської Федерації, так само як і за КК України, підставою кримінальної відповідальності є все ж таки склад злочину, то за КК Республіки Білорусь – не склад злочину, а власне злочин як винне заборонене КК діяння [3].

Таким чином, сучасне тлумачення складу злочину залежить від правової сім'ї, до якої належить та чи інша країна, особливостей національного законодавства та позицій різних кримінально-правових шкіл.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. (зі змінами від 16.01.2020 р.). № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Марін О.К. Основний склад злочину: міркування щодо визначення поняття // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 252–264.
3. Савченко А.В. Склад злочину: проблеми визначення конструктивних елементів та ознак // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 1. – С. 261–263.
4. Ус О.В. Склад злочину як підстава кримінально-правової оцінки вчиненого діяння // Visegrad Journal on Human Rights. – 2016. – № 4. – С. 196–201.

Коротюк О.В.

*кандидат юридичних наук, докторант,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

МЕТА ВЧИНЕННЯ ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 231 КК УКРАЇНИ

Суб'єктивна сторона злочинів неодноразово досліджувалася у науці. Деякі питання, пов'язані із дослідженням посягань на об'єкти права інтелектуальної власності і вивчення їх мети були розглянуті у роботах Берзіна П.С. [1], Волинця Р.А. [2], Нерсесяна А.С. [3], Харченка В.Б. [8] та деяких інших науковців. Проте, особливості мети посягання, передбаченого у ст. 231 КК України, все ж досліджені недостатньо.

Під *метою посягання* розуміється результат, якого прагне досягти особа, вчиняючи посягання. На відміну від мотиву, який

характеризує те, чим керується особа, здійснюючи злочин, мета визначає те, чого хоче добитися винний [7, с. 301]. Тому метою злочину визнається ідеальна (уявна) модель майбутнього бажаного результату, до спричинення якого прагне правопорушник шляхом вчинення злочину [6, с. 149]. У постанові Верховного Суду від 26 червня 2019 р. N 202/5997/17, провадження N 51-6228км18, відмінність між цими поняттями визначено наступним чином: *«Мотив злочину – це усвідомлене особою внутрішнє спонукання, яке викликає намір діяти певним чином. Мету становить конкретно сформульоване уявлення про бажаний наслідок свого діяння та спрямованість на його досягнення в обраний спосіб. Мотивованість та цілеспрямованість є ознаками усвідомленої вольової діяльності людини»* [4]. Розкриваючи питання змісту корисливого мотиву і мети службової особи, Верховний Суд у постанові від 28 лютого 2019 р., справа N 456/1181/15-к, провадження N 51-7858км18, зазначив, що корисливий мотив – це спонукання до незаконного збагачення за рахунок чужого майна, а корислива мета – збагатитися самому або незаконно збагатити інших осіб, в дол. яких зацікавлений винний [4].

Мета посягання як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони визначена у ст. 231 КК, де вказано про вчинення діяння «з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей». Це свідчить про те, що законодавець розцінює такі дії як отримання (збирання) інформації, яка становить предмет комерційної або банківської таємниці, у якості суспільно небезпечних виключно за умови, яка вони мають конкретне спрямування, а саме – направлені на подальше використання. Таким чином, незаконне отримання інформації є способом досягнення кінцевого результату діяння [6, с. 150] – її використання, що є бажаним для винного. Такий підхід означає наступне:

а) не вважається суспільно небезпечним діяння, що полягає у незаконному отриманні відомостей, які складають предмет комерційної або банківської таємниці, без мети їх подальшого використання;

б) не вважається суспільно небезпечним незаконне отримання відомостей, які складають предмет комерційної або банківської таємниці, вчинене з іншою метою, ніж їх незаконне використання.

Утім, слід не погодитися із такою законодавчою конструкцією кримінально-правової норми з огляду на те, що факт отримання навіть однією неналежною особою інформації, яка є предметом комерційної або банківської таємниці, означає зміну соціальних зв'язків, які встановлюються щодо даного об'єкта права інтелектуальної власності. Це, у свою чергу, може призвести до значного зниження комерційної цінності інформації чи її знецінення навіть у разі, якщо саме на момент вчинення діяння винний не ставив за мету подальше використання інформації. Ідея щодо використання комерційної чи банківської таємниці може виникнути у винної особи і після ознайомлення з нею, проте, це не означає, що незаконні дії щодо одержання такої інформації не є суспільно небезпечними.

Отже, доцільним видається виключити із ст. 231 КК вказівку щодо мети вчинення діяння.

Список використаних джерел:

1. Берзін П.С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: монографія. – К.: Атіка, 2005. – 316 с.
2. Волинець Р.А. Кримінально-правова охорона фондового ринку: сучасний стан та перспективи вдосконалення : монографія / Р.А. Волинець. – Київ: ВД Дакор, 2018. – 452 с.
3. Нерсесян А.С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності: монографія. – Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. – 192 с.
4. Постанова Верховного Суду від 28 лютого 2019 р., справа № 456/1181/15-к, провадження № 51-7858км18.
5. Постанова Верховного Суду від 26 червня 2019 р. № 202/5997/17, провадження № 51-6228км18.
6. Рарог А.И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. С. 149.
7. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2013. С. 301.
8. Харченко В.Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні: монографія / В.Б. Харченко. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 480 с.

Луцкевич Д.О.

магістр права,

*оперуповноважений СКП Амур-Нижньодніпровського
відділення поліції Дніпровського відділу поліції
Головного управління Національної поліції
в Дніпропетровській області*

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Етнічна злочинність в Україні займає провідне місце у злочинній ієрархії в цілому. З цього приводу можна зауважити, що злочинна поведінка деяких осіб з етнічних національностей негативним чином впливає на окрему націю або народність до якої належить особа, яка скоює злочин.

Детермінація злочинності – це процес взаємодії різнорідних соціальних та природничих факторів (детермінант), що має своїм наслідком існування злочинності, її систематичне відтворення, появу новітніх її різновидів, форм прояву, негативних змін у стані (зростання рівня, ускладнення структури, географії тощо) [5, с. 208].

В сучасній Україні виникла потреба у постійному вивченні грузинської етнічної злочинності, виявленні факторів, які сприяють даному виду злочинності та у розробці заходів по запобіганню вчинення таких злочинів.

Поширення злочинних угруповань грузинської національності на території України зумовлено міграційними процесами, які накладають свій відбиток в національній, політичній та економічній сферах.

Такі міграції є регулярними, так як підрозділи Національної поліції проводять активну роботу, щодо розслідування злочинів та затримання учасників злочинних угруповань, зокрема грузинів. У зв'язку з цим учасники випадають із злочинної ланки та потрібно заповнювати вільні ряди. Етнічна злочинність залучає до цієї діяльності осіб із власного соціального або ж етнічного оточення, які мешкають в різних країнах світу.

На Україні простежується активізація «злочинів у законі», в більшості з яких є особами грузинської національності [1, с. 31].

Насамперед це пов'язано із тим, що у Кримінальному кодексі Грузії передбачена відповідальність за членство у злочинній спільноті та перебування особи в статусі «злочинця в законі», що карається на строк від п'яти до восьми років позбавлення волі та від семи до десяти років відповідно. В Україні відповідальність за такі діяння не передбачена [2, ст. 223¹].

Крім того, санкції за скоєння злочину в Кримінальному кодексі України та Кримінальному кодексі Грузії значно різняться.

Вищевказаними факторами грузинські злочинці не обмежуються. Береться до уваги факт того, що приїжджих осіб ніхто не знає та встановити їх особистості займе багато часу (навіть якщо злочинець попаде в кадр камер відеоспостереження) за який можна скоїти злочин та повернутись до Грузії з викраденими речами.

Враховується мовленнєвий фактор. Грузини не володіють вільно українською мовою, але розуміють її достатньо. Під час затримання таких осіб вони схилиються до того, що нічого не розуміють та потребують перекладача. Тобто документи, в яких необхідно буде залишити свій підпис, необхідно перекласти на мову, яку розуміє особа, в даному випадку на грузинську, що також потребує достатнього часу.

Аналізуючи криміногенну обстановку на території України можна зазначити, що грузинські злочинні групи, в своїй більшості, віддають перевагу злочинам проти власності, а саме:

- 1) крадіжки з проникненням у житло;
- 2) крадіжки з автотранспортних засобів;
- 3) кишенькові крадіжки;
- 4) грабежі;
- 5) угони автотранспортних засобів (переважно елітних).

Прибувши в Україну грузини починають встановлювати зв'язок із особами тієї ж національності, які утримують місця для тимчасового перебування злочинців з метою переховування. Також встановлюють зв'язок із представниками організованої злочинності для визначення території для скоєння злочинів та виду злочинів.

Наводжу порівняльну таблицю найпоширеніших злочинів, якими займаються грузинські етнічні угруповання.

Таблиця 1

**Порівняльна таблиця санкцій України та Грузії
за скоєння окремих видів злочинів**

Злочин	Відповідальність за КК України	Відповідальність за КК Грузії
Крадіжка без проникнення	Штраф/громадські роботи/виправні роботи/арешт до 6 місяців/ позбавлення волі до 3 років	Штраф/обмеження волі від 1 до 3 років/позбавлення волі від 1 до 3 років
Крадіжка з проникненням у приміщення	Позбавлення волі від 3 до 6 років	Позбавлення волі від 3 до 5 років
Крадіжка скоєна групою осіб за попередньою змовою	Арешт від 3 до 6 місяців/обмеження волі до 5 років/позбавлення волі до 5 років	Позбавлення волі від 4 до 7 років
Крадіжка з проникненням у житло	Позбавлення волі від 3 до 6 років	Позбавлення волі від 4 до 7 років
Крадіжка скоєна організованою групою	Позбавлення волі на строк від 7 до 12 років із конфіскацією майна	Позбавлення волі від 6 до 10 років
Крадіжка у великих розмірах	Позбавлення волі від 5 до 8 років	Позбавлення волі від 6 до 10 років
Грабіж без проникнення	Штраф/громадські роботи/виправні роботи/арешт до 6 місяців/ позбавлення волі до 4 років	Штраф/обмеження волі від 2 до 3 років/позбавлення волі від 3 до 5 років
Грабіж з проникненням в приміщення	Позбавлення волі від 4 до 8 років	Позбавлення волі від 4 до 6 років
Грабіж скоєний групою осіб за попередньою змовою	Позбавлення волі від 4 до 6 років	Позбавлення волі від 5 до 8 років
Грабіж поєднаний із проникненням у житло	Позбавлення волі від 4 до 8 років	Позбавлення волі від 5 до 8 років
Грабіж поєднаний із насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я	Позбавлення волі від 4 до 6 років	Позбавлення волі від 5 до 8 років
Грабіж вчинений організованою групою	Позбавлення волі від 8 до 13 років із конфіскацією майна	Позбавлення волі від 7 до 12 років
Грабіж вчинений у великих розмірах	Позбавлення волі від 7 до 10 років	Позбавлення волі від 7 до 12 років

Джерело: [2, ст. 177, 178; 3, ст. 185, 186]

За даною таблицею можна побачити значну різницю. В деяких видах злочинів санкція за їх скоєння жорсткіша в Україні, але в більшості з наведених жорсткіша санкція в Грузії. Це також, в свою чергу, впливає на вибір країни в якій буде сформовано угруповання націлене на скоєння злочинів.

Отже, як висновок можна зазначити, що поширення злочинних етнічних угруповань грузинської національності зумовлюється тим, що в Україні міра покарання менш сувора ніж у Грузії, перебування в статусі «злочинця в законі» не є кримінальним діянням на території України, що надає таким особам підтримку, які в свою чергу забезпечують існування злочинних груп, сформованих на етнічній основі шляхом первісного фінансування, надання місця переховування, забезпечують прикриття та встановлюють корупційні зв'язки.

Список використаних джерел:

1. «Етнічна організована злочинність: історія та сучасність. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією» (теорія і практика) // Калиновський О.В., Ремський В.В. // 2010. № 23. – 31 с.
2. Кримінальний кодекс Грузії від 22.07.1999 р. – 48-49, 69 с.
3. Кримінальний кодекс України від 01.09.2001 р. – 80-81 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Кузнецова Н.Ф. «Проблеми кримінологічної детермінації: монографія. Вид. Москва, 1984. – 208 с.

Нос Є.В.

студентка,

Академія адвокатури України

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ

На сучасному етапі, з урахуванням соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, охорона особи, її прав і свобод є одним з найпріоритетніших напрямків, що потребують суспільного втручання. У цивілізованому суспільстві необхідність охорони сім'ї, материнства і дитинства не ставиться під сумнів, адже саме благополуччя окремо взятих осередків соціуму і кожної конкретної дитини забезпечує стабільне майбутнє держави. Важливу роль в питаннях охорони материнства, дитинства та сім'ї відіграє встановлення кримінальної відповідальності за такі суспільно небезпечні діяння, які посягають на інтереси неповнолітніх та сімейні відносини.

Кримінально-правовий захист суспільних відносин через застосування кримінальної відповідальності за посягання на них має здійснюватися лише у випадках, коли інші форми правового захисту не здатні досягти відповідного результату та відповідно призначення кримінальної відповідальності має встановлюватись лише на достатніх підставах.

Кримінологічний чинник соціальної обумовленості кримінально-правового захисту суспільних відносин через встановлення кримінальної відповідальності за посягання на них складається з двох факторів: суспільної небезпечності та поширеності діянь. У свою чергу, суспільна небезпечність визначається характером, тобто важливістю, цінністю для суспільства тих чи інших суспільних відносин, та ступенем. Останній залежить від ряду обставин, до яких, зокрема, належать тяжкість суспільно небезпечних наслідків, можливість повного відшкодування шкоди завданої діянням, форма та ступінь вини тощо [1, с. 28].

Злочини проти дітей можна віднести до таких, що викликають суспільний резонанс та в цілому характеризуються достатнім рівнем

їх суспільної небезпечності. До всього цього додається і сучасна статистика злочинів проти дітей, за якою вони визначаються як такі, що є дуже поширеними. Так, за даними Національної поліції, упродовж 2018 року було скоєно 4,3 тисячі злочинів відносно дітей, від яких постраждали 4,7 тисяч дітей [4].

До всього зазначеного вище можна зазначити і міжнародний чинник соціальної обумовленості криміналізації злочинів проти дітей, про визначення якого говорить достатня кількість нормативно-правових документів в сфері захисту дітей, зокрема: Конвенція ООН про права дитини; Віденська декларація та програма дій, що орієнтують на зміцнення національних та міжнародних механізмів і програм захисту й охорони дітей, що були піддані економічній і сексуальній експлуатації, включаючи дитячу порнографію, дитячу проституцію та інші форми сексуального насильства; Спеціальний Стокгольмський протокол до Конвенції ООН про права дитини, що вимагає прийняти особливі заходи для захисту дітей від сексуальної експлуатації; Рекомендація 1065 Парламентської асамблеї Ради Європи по торгівлі дітьми та іншими формами дитячої експлуатації; Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх тощо.

Міжнародне та українське суспільство виражає свою занепокоєність поширеністю злочинів проти дітей та їх негативним впливом на суспільство в цілому.

Також не можна не оминати своєю увагою зумовленість соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за злочини проти дітей історичним чинником, адже досліджуючи законодавство в сфері захисту дітей ретроспективно, можна визначити що криміналізація посягань на дітей має давні витоки та спостерігається чітка тенденція посилення кримінально-правової охорони цих цінностей на різних етапах суспільного розвитку.

Зазначене вище дає змогу стверджувати, що криміналізація посягань на дітей в Україні є соціально обумовленою та визначається необхідність виділення системи правових засобів запобігання злочинам проти дітей. За словами Л. Чорнозуба, у сформованій на сьогодні системі правових засобів запобігання злочинам проти дітей можна виділити як переваги, так і недоліки. До основних переваг

можливо віднести: створений масив нормативно-правових актів у сфері забезпечення прав дитини; сформовану систему органів, діяльність яких пов'язана із захистом прав дитини; активізацію роботи зазначених органів, громадських організацій та шкіл щодо запобігання злочинам проти неповнолітніх; приділення значної уваги віктимізації дітей, зокрема, шляхом максимального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до сімей. Серед головних недоліків такої системи слід виділити такі: наявність прогалин та колізій у нормативно-правових актах; проблеми з координацією діяльності зазначених органів; кризу інституту сім'ї та моральних цінностей та ін. Заходи запобігання злочинам проти дітей мають свою специфіку залежно від сфери злочинів, віку дітей, середовища, в якому вчиняються ці злочини (у школі, сім'ї, у колі друзів, в Інтернет-мережі, у зовнішньому середовищі) та низки інших обставин. Подальша розробка питань запобігання цим злочинам потребує об'єднання зусиль кримінологів зі спеціалістами у галузі психології, соціології, медицини, комп'ютерних технологій та інших наук [5, с. 512].

Список використаних джерел:

1. Белова О.І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 186 с.
2. Євтеєва, Д.П. Кримінально-правова охорона дитинства в Україні: тенденції законодавчого реформування та напрями подальших змін. URL: <http://dspace.lduvs.edu.ua/bitstream/123456789/91/1/6.pdf> (дата звернення: 19.02.2020). – Назва з екрана.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Скільки дітей у 2018 році заявили про насильство: дані поліції. URL: 24tv.ua/skilki_ditey_u_2018_rotsi_zayavili_pro_nasilstvo_dani_politsiyi_n1105289 (дата звернення: 19.02.2020). – Назва з екрана.
5. Чорнозуб Л.В. Система правових засобів запобігання злочинам проти дітей. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О.В. Козаченка, Є.Л. Стрельцова; МОН України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права». Миколаїв : Іліон, 2016. С. 499–514.

Худа В.Ю.

студент юридичного факультету

Науковий керівник: Саско О.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Процес розбудови правової держави є досить складним процесом та довготривалим процесом, а також обов'язково вимагає відповідних змін в системі кримінального судочинства України. Досвід реалізації судово-правової реформи в нашій державі показує, що реформування кримінального судочинства є несистемним, фрагментарним явищем, яке характеризується малоєфективними змінами.

Для ефективного вирішення проблем, які існують на даному етапі, та зміни орієнтирів кримінально-процесуальної діяльності повинна безпосередньо торкнутися багатьох правових інститутів науки кримінального процесу, але зважаючи на вагу доказування в структурі кримінально-процесуальної діяльності, перегляд саме його методологічних основ є особливо актуальним питанням.

Фундаментальною частиною кримінального процесу завжди залишається процес доказування, важливість якого важко переоцінити. Саме в процесі доказування з'ясовуються основні обставини кримінального правопорушення, а саме чи мала місце в дійсності подія кримінального правопорушення, чи є винуватою у скоєнні кримінального правопорушення особа, що є підозрюваним, обвинуваченим, чи є підстави для закриття кримінального провадження та чи існують обтяжуючі чи пом'якшуючі обставини.

Важливість цієї проблематики підтверджується і численними роботами процесуалістів. Зокрема, варто звернути увагу на наукові

праці таких учених, як: Ю.П. Аленін, Прилуцький П.В., Грошевий Ю.М., Молдован В.В. та ін.

Гносеологічний характер доказування у кримінальному процесуальному праві полягає у тому, що в процесі доказування пізнається подія злочину через сформовані у кримінальному провадженні докази [4, с. 185].

Доказування складається із процесуальної діяльності спрямованої на обґрунтування позиції обвинувачення, інтерпретацію фактів, яка полягає у нерозривному зв'язку чуттєвого-практичного та гносеологічного доказування, збирання, перевірки та оцінки доказів та прийняті на їх основі обґрунтованих процесуальних рішень [1, с. 162].

У Кримінальному процесуальному законі безпосередньо процесу доказування присвячено статті 91-94, що визначають, які обставини підлягають доказування, коло суб'єктів на яких покладено обов'язок доказування та визначено порядок збирання та оцінки доказів.

Проблеми безпосередньо пов'язані із здійсненням процесу доказування у кримінальному процесуальному праві пов'язані із відсутності нормативного закріплення визначення понять та встановлення їх змісту.

У Кримінальному процесуальному кодексі України відсутнє нормативно закріплене визначення поняття доказування та межі доказування. Лише внаслідок дослідження кримінальної процесуальної доктрини можна визначити дефініцію поняття доказування.

Саме тому виникають проблеми у розумінні процесу доказування та визначення його ролі та змісту в кримінальному провадженні, адже у доктрині не існує однозначності його визначення.

Поняття доказування та предмету доказування не знаходить свого вираження в нормах Кримінального процесуального кодексу України [3, с. 42]. В статті 91 цього Кодексу визначено обставини, що підлягають доказуванню. Ця стаття є орієнтовною і загальною, оскільки в кожному конкретному провадженні існує необхідність в дослідженні різної сукупності обставин, які не обмежуються тими, що передбачені статтею 91 Кримінального процесуального кодексу України.

Важливим питанням є формування певних методологічних стандартів доказування, що стосуються розкриття конкретних злочинів. Такі стандарти доказування можуть відрізнятися від виду процесуального порядку ходу кримінального провадження, особливості складу суб'єктів доказування, які беруть участь у провадженні та нормативних критеріїв достатності доказів у їх сукупності. Також шляхом запровадження стандартів доказування було б можливим створення правил визначення допустимості доказів залежно від способу проведення процесуальних дій.

Поняття «стандарт доказування» широко використовується у англо-саксонських країнах і означає правила оцінки сукупності доказів та формування інформації, що стане підставою для прийняття процесуального рішення [5, с. 102].

Існує два стандарти: звичайний та особливий. Звичайний стандарт доказування є простою рівновагою імовірності, а особливий стандарт полягає у встановленні таких знань, які будуть лежати «за межами розумних сумнівів».

Стандарт доказування є гнучким, оскільки його застосування залежить від тяжкості скоєного кримінального правопорушення та особливостей збирання, перевірки і оцінки доказів.

Запровадження у кримінальне процесуальне право категорії «стандарт доказування» забезпечило б становлення певної моделі процесуального доказування і за своїми зовнішніми характеристиками збігався б з поняттям кримінальної-процесуальної форми [2, с. 302].

Стандарти доказування повинні формуватися у відповідності до принципів кримінального процесуального права. Принципи повинні мати фундаментальне значення для розуміння прав та обов'язків учасників кримінального процесу як суб'єктів доказування.

Важливо наповнити зміст стандартів доказування логічними та психологічними прийомами, специфікою обґрунтування переконливості тези захисту або обвинувачення в суді, а також правилами розподілу обов'язку доказування на досудових та судових стадіях.

Стандарти доказування також мають містити тактично-методологічні рекомендації щодо здійснення процесу доказування окремих груп злочинів. Правила оцінки доказів також необхідно

передбачити стандартами доказування, проте вони повинні бути лише загальними і такими, які могли б проектуватися на кожне окреме кримінальне провадження і допомогти виносити обґрунтовані та вмотивовані процесуальні рішення.

Шляхами вдосконалення правового регулювання процесу доказування в кримінальному процесуальному праві України на нашу думку є необхідність посилення ролі сторони захисту в доказуванні, а саме:

1) закріпити обов'язок суду задовольняти наступні клопотання сторони захисту: про допит свідків; про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту, якщо у неї виникнуть труднощі щодо забезпечення їх присутності; про витребування певних речей чи документів, які вона не може отримати самотійно;

2) внести зміни до ч. 1, 2 ст. 349 КПК України, які сприятимуть тому, що в ухвалі суду буде міститися порядок (послідовність) дослідження доказів, визначений саме учасниками судового провадження, які подають докази до суду, а не волею головуючого.

На нашу думку, в КПК України необхідно передбачити право суду виступати ініціатором питання про визнання доказів недопустимими, що відповідає тій керівній ролі, яка відведена йому у змагальному кримінальному провадженні.

Незважаючи на те, що законодавець у чинному КПК України не включив суд до кола суб'єктів збирання доказів поряд з сторонами кримінального провадження, потерпілим, не назвав суд серед суб'єктів, на яких лежить обов'язок всебічно, повно та неупереджено дослідити обставини кримінального провадження (ч. 2 ст. 9 КПК України), суд є суб'єктом доказування у вузькому значенні. Адже на нього законом покладений обов'язок ухвалювати законні, обґрунтовані і вмотивовані рішення. Якщо говорити про процесуальні дії суду, які спрямовані на збирання доказів, і які підтверджують чи спростовують доказ, який перевіряється, то вони не утворюють зміст такого елементу доказування як збирання доказів, а є способом перевірки доказів.

У Кримінальному процесуальному кодексі України немає закріплення визначення понять доказування, предмет доказування та межі доказування. Нормативне визначення цих понять забезпечить

однаковість у визначенні цілей, завдань та рамок процесу доказування у кримінальному провадженні.

Можливим шляхом вдосконалення правового регулювання процесу доказування є створення та нормативне закріплення стандартів доказування, які б допомогли швидко та якісно здійснити процес доказування у кримінальному провадженні. Стандартами доказування є тактичні та методологічні рекомендації щодо здійснення процесу доказування в кримінальному провадженні.

Потрібно передбачити право суду на внесення сторонам кримінального провадження пропозиції про подання додаткових доказів на підтвердження чи спростування будь-якої обставини, яка відноситься до предмету доказування, та, яка, на його думку, є недостатньо дослідженою. Така пропозиція повинна реалізовуватись ним виключно на завершальному етапі судового розгляду після з'ясування обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами, а також після вирішення клопотань сторін про доповнення судового розгляду, якщо такі були подані.

Для встановлення оптимального співвідношення активності сторін та суду в дослідженні доказів, уникнення негативних наслідків, які може спричинити ініціативна діяльність суду, зменшення ризику передчасного захоплення суду лише однією версією та відповідно формування обвинувального ухилу, забезпечення суду можливості усувати сумніви, які в нього виникли, пропонується в кримінальному процесуальному законі передбачити положення, яке закріплюватиме умову, за наявності якої суду буде надано право на вчинення з власної ініціативи процесуальних дій з метою перевірки наявних в справі доказів, а саме: лише після того, як буде вичерпана активність сторін в дослідженні доказів (право суду проявляти ініціативу виключно в субсидіарному (додатковому, другорядному) порядку).

Список використаних джерел:

1. Грошевий Ю.М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посіб. / Ю.М. Грошевий, С.М. Стахівський. – К.: КНТ, 2006. – 192 с.

2. Іщенко В.М. Перспективи формування стандартів доказування у сучасному кримінальному процесі України / В.М. Іщенко // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 301-305.

3. Молдован В.В. Порівняльне кримінально-процесуальне право: Україна, ФРН, Франція, Англія, США / В.В. Молдован, А.В. Молдован. – К.: Юрінкомінтер, 1999. – 199 с.

4. Прилуцький П.В. Доказування як засіб пізнання об'єктивної дійсності в кримінальному процесі / П.В. Прилуцький // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту. Юридичні науки. – 2006. – № 2. – С. 184-191.

5. Решетникова И.В. Доказательственное право Англии и США / И.В. Решетникова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Городец, 1999. – 245 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Боркунцов О.С.

студент,

*Чорноморський національний університет
імені Петра Могили*

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Одним із основним завдань кримінального провадження є «забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування» [1]. Очевидно, що виконання цього завдання можливе лише за умов чіткого та неухильного дотримання чинного кримінального процесуального законодавства. Цілком логічно, що передусім дана вимога стосується учасників кримінального провадження, котрі здійснюють реалізацію функції кримінального переслідування. Виконання функції кримінального переслідування в першу чергу покладається на слідчого та прокурора, та в меншій мірі – на інших суб'єктів кримінального провадження. Важлива роль у забезпеченні швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування належить оперативним підрозділам [2].

Чинний КПК України у § 2 «Сторона обвинувачення» Глави 3 «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження» відносить до сторони обвинувачення у кримінальному провадженні оперативні підрозділи [3].

Це, в свою чергу, обумовлює необхідність комплексного дослідження оперативних підрозділів як учасників кримінального провадження на стороні обвинувачення.

Водночас, викликає подив той факт, що п. 19 ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» КПК України визначає сторони кримінального провадження з боку обвинувачення та з боку захисту,

але до сторони обвинувачення поряд із слідчим, керівником органу досудового розслідування, прокурором, потерпілим, його представником та законним представником у випадках, установлених КПК України, оперативні підрозділи не відносить. Дана ситуація, на нашу думку, виникла шляхом звичайної помилки при наборі тексту КПК України, адже зі змісту ст. 41 зазначеного Кодексу, явно випливає, що законодавець відносить оперативні підрозділи до сторони обвинувачення шляхом надання їм певних повноважень у кримінальному провадженні. А тому, ця прогалина з метою уникнення помилок при правозастосуванні кримінального процесуального законодавства, повинна бути виправлена законодавчим шляхом, а саме, шляхом внесення змін до п. 19 ст. 3 КПК України щодо доповнення суб'єктів сторони обвинувачення, таким суб'єктом як оперативні підрозділи.

Поряд з цим, очевидно, що визначені КПК України завдання кримінального провадження неможливо реалізувати лише за допомогою процесуальних методів і заходів. Ось чому на різних стадіях кримінального провадження важливого значення набуває оперативно-розшукова діяльність, яка є своєрідною запорукою реалізації зазначених завдань. Так, аналіз законодавства та наукової літератури дозволяє виділити наступні ознаки, що властиві оперативним підрозділам: 1) оперативні підрозділи створюються в складі правоохоронних органів; 2) виконують завдання, встановлені оперативно-розшуковим законодавством, відповідно до своєї компетенції; 3) вживають необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснюють профілактику правопорушень; 4) можуть виконувати оперативно-розшукову діяльність в повному обсязі або частково, або роботу оперативно-розшукового призначення допоміжного характеру в залежності від наданих їм повноважень; 5) працюють під керівництвом посадової особи, яка несе персональну відповідальність за діяльність оперативного підрозділу, зокрема за підбір і розстановку оперативних працівників, якісне виконання ними своїх функціональних обов'язків; 6) працюють в умовах чітко визначених законом повноважень і відомчої службової

підпорядкованості; 7) мають гласних і негласних штатних та позаштатних працівників; 8) забезпечують здійснення оперативно-розшукової діяльності, взаємодіючи з іншими галузевими оперативними і неоперативними підрозділами, а також іншими органами, здійснюючими оперативно-розшукову діяльність; 9) їх діяльність, що пов'язана з використанням негласних заходів, носить закритий характер; 10) діють на принципах законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населення [4; 5, с. 112].

Зауважимо, що відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ під останньою слід розуміти систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Цей же Закон визначає і завдання оперативно-розшукової діяльності як пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [6].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 41 КПК України до оперативних підрозділів належать оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, НАБУ, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. Слід також зазначити, що ч. 1 ст. 41 КПК України також містить норму, яка передбачає проведення оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні [7].

В науковій літературі зазначається, що оперативні підрозділи є складовими структурами відповідних правоохоронних органів, наділені законом специфічними повноваженнями з проведення оперативно-розшукових заходів [8, с. 144].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки:

1) для уникнення помилок при правозастосуванні кримінального процесуального законодавства п. 19 ст. 3 КПК України необхідно доповнити нормою, яка б розширила сторону обвинувачення таким суб'єктом як оперативні підрозділи;

2) відповідно до чинного законодавства до виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні залучаються наступні оперативні підрозділи: оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, НАБУ, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Суб'єкти кримінального процесу. URL: file:///D:/%D0%BF%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D0%B0%20V/Downloads/mnjju_2018_3_10.pdf
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
5. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I : Підручник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
6. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків : Право, 2012. 768 с.

Сливка І.Ю.

*старший судовий експерт,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

ПРИНЦИП ДІЇ ЦИЛІНДРОВОГО МЕХАНІЗМУ «ABLOY PROTEC 2»

Одним із важливих видів судової експертизи, що можуть проводитися в рамках кримінального провадження є трасологічна експертиза, серед завдань якої є дослідження замків та замикаючих пристроїв. На вирішення такої експертизи можуть ставитися питання щодо роботоздатності конкретного замка, наявності слідів, які могли виникнути при відкритті замка сторонніми предметами (слід від відмичок, бамп-ключів, тощо) та виявлення сторонніх предметів всередині замка (наприклад, слідів клею, фольги чи парафіну, який використовувався для відкривання механізму). Для вирішення деяких з цих питань експерту-трасологу необхідно розібрати замок для того, щоб дослідити внутрішні поверхні. Для цього експерт-трасолог повинен володіти знаннями щодо різних механізмів замків, принципу їх дії та знати, як діють різні відмички та де можна виявити їхні сліди.

Але компанії, що виготовляють замки і замикаючі пристрої, постійно вдосконалюють свої механізми та впроваджують нові методи захисту. З цією метою компанії додають різні елементи захисту до вже існуючих механізмів та створюють абсолютно нові моделі механізмів. Тому виникла необхідність у оновленні понять судово-трасологічної експертизи та надання у розпорядження експертам-трасологам інформації про такі механізми.

Для прикладу пропонуємо розглянути механізм фірми «Abloy®» моделі «Protec 2» [1] з системою електронного доступу Clig™. Даний механізм було обрано для розгляду оскільки він має як механічні особливості, так і електронні та раніше у літературі не розглядався (рис. 1, рис. 2).

Даний механізм є своєрідним різновидом циліндрового механізму дискового типу. Основний «секрет» механізму полягає в набраному з дискових штифтів циліндрі.

Рис. 1. Загальний вигляд механізму моделі «Abloy Protec 2»

Рис. 2. Загальний вигляд механізму моделі «Abloy Protec 2» (вид з торцевої сторони)

Всередині механізму розташовані основні (відмітка 1 на рис. 3) та додаткові дискові штифти (відмітка 2 на рис. 3).

Основні штифти – це металеві пластини з фігурним отвором всередині (даний отвір є однаковим у всіх основних штифтів). На верхніх гранях основних штифтів наявні пази прямокутної форми, які призначені для входу замикаючого елемента (відмітка 3 на рис. 3), для чого потрібно повернути штифти в правильне положення, для чого призначені вирізи на боковій верхній ключа. На нижніх гранях штифтів наявні пази напівкруглих форм.

На додаткових штифтах наявні виступи (відмітка 4 на рис. 3), які призначені для повороту замикаючого елемента, після того, як він увійшов в пази на основних штифтах.

При спробі повороту циліндру заготовкою ключа чи іншим стороннім предметом, замикаючий елемент не буде входити у відповідні пази на дисках і блокуватиме поворот циліндра в корпусі. В межах трасологічної експертизи пропонується вищеописаний замикаючий елемент вставку називати «вставка циліндру» або «стопорний штифт» (відмітка 3 на рис. 3) (рис. 3).

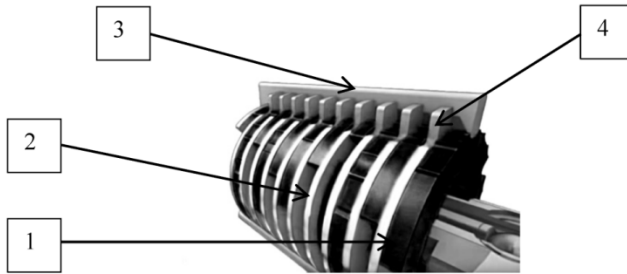

Рис. 3. Загальний вигляд дискових штифтів механізму «Abloy Protec 2» (вид в розрізі)

Ключ до даного механізму виготовлено з металу, на боковій поверхні стрижня знаходяться уступи різної глибини. Як стверджує компанія-виробник, дані уступи вирізаються спеціальним станком на різній висоті.

Принцип дії замка схожий на принцип дії звичайного дискового механізму: під час обертут ключа кожен уступ стрижня, взаємодіючи з відповідними основними штифтами, обертає кожен з них на відповідний кут. При цьому пази на основних штифтах разом з пазами на додаткових штифтах утворюють поздовжнє заглиблення по всій довжині циліндра. «Стопорний штифт» («вставка циліндру») западає в це заглиблення, звільняючи циліндр від фіксації в гнізді корпусу замка. При подальшому повороті два металеві стрижні (що знаходилися в нижній частині циліндру) впираються один в одного, внаслідок чого можна обертати весь циліндр в корпусі. Патрон з хвостовиком (повідцем) переміщують ригель. Замикання замка відбувається в зворотному порядку (рис. 4, рис. 5).

Рис. 4, рис. 5. Схематичне зображення прокручування циліндру в корпусі механізму (вид в розрізі та збоку)

Основна відмінність полягає в тому, що у звичайних дискових механізмах секретність полягає в різному куті нахилу уступів на ключі, а у механізмі «Abloy Protec 2» в уступах різної висоти на ключі (рис. 6).

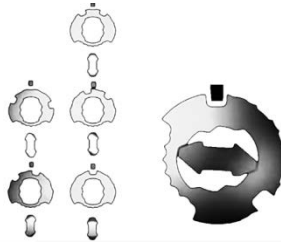

Рис. 6. Схематичне зображення основних штифтів (дисків) та ключа, що взаємодіє з полями отвору всередині штифту

У версії механізму без системи електронного доступу Clig™ наявна додаткова механічна система захисту, а саме: в ключі вмонтований рухливий шар, а всередині циліндру (біля ключової шпарини) наявні два підпружинені шари (відмітка 1 на рис. 7). При повному введенні ключа в шпарину, шари в циліндрі повинні змістити шар в ключі у правильне положення (відмітка 2 на рис. 7) при якому він натисне на боковий штифт в циліндрі (відмітка 3 на рис. 7). Якщо такої взаємодії не відбудеться (наприклад, при спробі відмикання замка відмичкою чи способом самоімпресії), то циліндр не прокрутиться та замок не буде відчинено. Це збільшує рівень секретності та зменшує ймовірність виготовлення копії ключа. В межах трасологічної експертизи пропонується шар на ключі називати «рухливий компонент на ключі» (рис. 7).

Для збільшення стійкості механізму до руйнівного злому, корпус механізму та перший диск всередині циліндру виготовлено з загартованої сталі (згідно інструкції до механізму від компанії-виробника). Також, в місці кріплення стопорного гвинта наявна вставка з такого ж матеріалу, яка повинна запобігати перелому механізму при прикладанні фізичної сили.

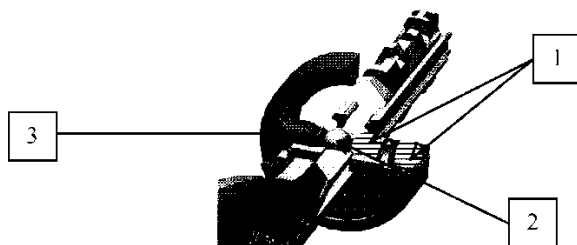

Рис. 7. Схематичне зображення взаємодії шара в ключі та двох шарів всередині циліндру

Компаніями-виробниками замків впроваджується система електронного доступу Clig™ [2]. У версії механізму з такою системою, всередині циліндру знаходиться додатковий штифт, який приводиться в дію електромоторчиком всередині циліндру. Для опускання даного штифта необхідно, щоб штатний ключ при його введенні подав спеціальну зашифровану команду циліндру, після чого електромотор опускає даний штифт (рис. 8).

Рис. 8. 3D-візуалізація штифта, який приводиться в дію електромоторчиком

Тобто, навіть при повному співпадінні уступів на ключі, даний штифт буде блокувати поворот циліндру, та відповідно, замок не буде відкрито.

Крім цього, система Clig™ також пропонує інші функції (згідно інформації від компанії-виробника): 1) можливість керувати правами доступу користувачів до дверей – компанія поставляє програмне забезпечення для персональних комп'ютерів (далі – ПЗ) за допомогою якого можна забороняти доступ до приміщення певним працівникам або, навпаки, надавати такий доступ; 2) надавати доступ до приміщення по розкладу, по часу або дням тижня; 3) отримувати

дані про всі спроби відкривання замків – ПЗ в автоматичному режимі веде журнал обліку всіх ключів, які відкривали замок.

При наданні на дослідження механізму «Abloy Protec 2» з системою Cliq™ (а також вищезазначеного програмного забезпечення) з метою встановлення, чи відкривався такий механізм стороннім предметом, доцільним буде призначення комплексної трасологічної-комп'ютерно-технічної експертизи, оскільки дослідження вищеописаної системи електронного доступу буде виходити за межі компетенції експерта-трасолога та потребуватиме спеціальних знань у галузі комп'ютерно-технічної експертизи.

Отже, враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що компанії-виробники постійно покращують свою продукцію, додають до них нові елементи захисту, тому експертам-трасологам необхідно постійно самовдосконалюватися та ознайомлюватися з новими видами та типами механізмів.

Список використаних джерел:

1. Strong and secure with ABLOY PROTEC2.
URL: <https://www.assaabloy.com/en/com/press-news/news/2012/strong-and-secure-with-abloy-protec2/> (дата звернення: 22.08.2019).

2. ABLOY PROTEC2 CLIQ Double secured access control for your business.
URL: https://www.youtube.com/watch?v=x_uEXna58c (дата звернення: 22.08.2019).

Наукове видання

**ПРАВО, ДЕРЖАВА
ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО
В УМОВАХ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ**

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 28.02.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0220-32.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.